

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ЛІНГВІСТИКИ ТА СОЦІАЛЬНИХ
КОМУНІКАЦІЙ КАФЕДРА АНГЛІЙСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ І
ПЕРЕКЛАДУ**

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ
Завідувач випускової кафедри
_____ Л.Г. Буданова
« _____ » _____ 2023 р.

ДИПЛОМНА РОБОТА

ВИПУСКНИКА ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ МАГІСТР

**ЗА СПЕЦІАЛІЗАЦІЄЮ «ГЕРМАНСЬКІ МОВИ ТА
ЛІТЕРАТУРИ (ПЕРЕКЛАД ВКЛЮЧНО), ПЕРША –
АНГЛІЙСЬКА»**

**Тема: *ВИКОРИСТАННЯ ЛЕКСИЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ
АНГЛОМОВНИХ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНІВ А. КРІСТІ)***

Виконавець: студентка групи ФЛ-201«М» ВИЛУЩАК АННА ВОЛОДИМИРІВНА

Керівник: канд. філол. наук, доцент СІТКО АЛЛА ВАСИЛІВНА

Нормоконтролер: _____ (Кондратенко Юлія Вікторівна)

Київ 2023

НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет лінгвістики та соціальних комунікацій

Кафедра англійської філології і перекладу

Спеціальність 035 Філологія

Спеціалізація Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

_____ Л.Г. Буданова

« _____ » _____ 2023 р.

ЗАВДАННЯ

на виконання дипломної роботи

Вилуццак Анни Володимирівни _____

(прізвище, ім'я, по батькові випускника в родовому відмінку)

1. Тема дипломної роботи: Використання лексичних трансформацій при перекладі англомовних художніх творів (на матеріалі роману А. Крісті) затверджена наказом ректора від « _____ » _____ 2023 р. № _____

2. Термін виконання роботи: з _____ по _____

3. Вихідні дані роботи: Художній переклад є складним завданням, яке вимагає від перекладача не тільки знання мови, а й творчої та креативної підхід до своєї роботи. Лексичні трансформації є невід'ємною частиною перекладу художньої літератури, оскільки вони допомагають перекладачу зберегти стиль та індивідуальні риси автора.

4. Зміст роботи: Розділ 1. Використання лексичних трансформацій при перекладі художніх текстів. Розділ 2. Методологічний аспект дослідження перекладацьких трансформацій. Розділ 3. Особливості використання лексичних трансформацій у контексті художнього перекладу.

5. Перелік обов'язкового ілюстративного матеріалу: Додаток А. Лексичні трансформації використані у перекладі роману виконаному Н.Хаєцькою; Додаток Б. Лексичні трансформації використані у перекладі роману виконаному А.Сметюхом; Додаток В. Порівняльний аналіз використання лексичних трансформацій у перекладах Н.Хаєцької та А.Сметюха; Додаток Г. Способи перекладу лексичних одиниць використані у перекладі Н.Хаєцькою; Додаток Д. Способи перекладу лексичних одиниць використані у перекладі А.Сметюхом ; Додаток Е. Порівняльний аналіз використання способів перекладу у перекладах Н.Хаєцької та А.Сметюха.

6. Календарний план-графік

№ з/п	Завдання	Термін виконання	Підпис керівника
-------	----------	------------------	------------------

1	Підготувати та узгодити розширений план-конспект дипломної роботи.	до 16.10	
2	Підготувати чорновий варіант роботи	до 20.11	
3	Урахувати рекомендації наукового керівника, опрацювати та внести результати додаткових досліджень, що проводилися під час переддипломної практики, підготувати чистовий варіант роботи.	до 27.11	
4	Оформити чистовий варіант роботи та подати його науковому керівникові для підготовки відгуку та організації рецензування.	до 04.12	
5	Подати роботу до комісії з попереднього захисту дипломних робіт.	до 11.12	
6	Подати остаточний варіант роботи в оправі, а також повний пакет супровідних документів на випускову кафедру.	за тиждень до початку роботи ЕК	

7. Консультація з окремого(мих) розділу(ів):

Назва розділу	Консультант (посада, ПІБ)	Дата, підпис	
		Завдання видав	Завдання прийняв

8. Дата видачі завдання: « _____ » _____ 2023 р.

Керівник дипломної роботи

Завдання прийняв до виконання

РЕФЕРАТ

Дипломна робота «ВИКОРИСТАННЯ ЛЕКСИЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ АНГЛОМОВНИХ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНІВ А. КРІСТІ)»: 92 с., 6 графіків, 101 літературне джерело.

Об'єкт дослідження: перекладацькі лексичні трансформації.

Мета роботи: дослідити використання лексичних трансформацій у перекладі роману Агати Крісті «Вбивство у Східному експресі» українською мовою перекладачами Надією Хаєцькою та Андрієм Сметюхом.

Методи дослідження: метод теоретичного аналізу і синтезу, класифікаційний та типологічний аналіз, порівняльно-перекладознавчий метод, зіставний метод, трансформаційний метод, метод суцільної вибірки, метод перекладацького аналізу, метод лінгвостилістичного аналізу, метод кількісних обрахунків.

Отримані результати дослідження мають важливе теоретичне значення, оскільки вони розширюють наші знання про теорію художнього перекладу, а також загальну теорію перекладу. Крім того, аналіз перекладацьких трансформацій, представлений у дослідженні, може бути корисним для професійних перекладачів під час роботи над перекладом, а також для викладачів на практичних заняттях з теорії та практики перекладу, фахового перекладу та редагування перекладу.

ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ ТРАНСФОРМАЦІЇ, ПЕРЕКЛАДАЦЬКА ЕКВІВАЛЕНТНІСТЬ, РОЗБІЖНОСТІ МІЖ МОВНИМИ СИСТЕМАМИ, ЛІТЕРАТУРНИЙ ПЕРЕКЛАД, ЗБЕРЕЖЕННЯ СТИЛЮ, ПЕРЕДАЧА ЗНАЧЕННЯ.

ЗМІСТ

Вступ	2
Розділ 1. Використання лексичних трансформацій при перекладі художніх текстів ..	8
1.1 Визначення художнього перекладу у вітчизняних і зарубіжних мовознавчих працях.....	8
1.2 Причини, що обумовлюють використання перекладацьких трансформацій в англо-українському перекладі.	14
1.3 Класифікація перекладацьких трансформацій.....	17
1.3.1 Класифікація перекладацьких трансформацій В. І. Карабана.	17
1.3.2 Класифікація перекладацьких трансформацій О. О. Селіванової. .	21
1.3.3 Класифікація перекладацьких трансформацій В.В. Коптілова.....	23
Розділ 2. Методологічний аспект дослідження перекладацьких трансформацій у романі а. Крісті «вбивство у східному експресі»	27
2.1. Обґрунтування основних методів дослідження трансформацій у перекладі художнього твору.	27
2.2. Основні етапи дослідження перекладацьких трансформацій у перекладі художнього твору.....	31
Розділ 3. Особливості використання лексичних трансформацій у контексті художнього перекладу	36
3.1 Специфіка використання лексичних трансформацій при перекладі англомовних художніх творів детективного жанру.	36
3.1.1 Детективний роман як один з найпопулярніших жанрів перекладу англомовної художньої літератури.	36

3.1.2 Застосування лексичних трансформацій при перекладі англомовних художніх творів детективного жанру.....	40
3.2 Способи перекладу лексичних одиниць для передачі смислового та стилістичного навантаження художнього роману.....	49
3.3.1 Контекстуальна заміна.	49
3.3.2 Описовий переклад.	54
3.3.3 Переклад неоднозначних слів (вибір варіантного відповідника)...	59
3.3.4 Транскодування.....	62
3.3.5 Калькування (дослівний переклад).	65
3.3.6 Словникові відповідники.	68
3.3.7 Смісловий розвиток.	70
3.3.8 Антонімічний переклад (формальна негативація).	72
3.3 Порівняльний аналіз варіативного використання способів перекладу лексичних одиниць в українському художньому перекладі.	74
Висновки	77
Список використаних джерел	83
Додатки	93
Додаток А.....	94
Додаток Б.....	95
Додаток В.....	96
Додаток Г.....	97
Додаток Д.....	98
Додаток Е.....	99

ВСТУП

Художній переклад є складним та цікавим процесом, що полягає у передачі художнього тексту з однієї мови на іншу з урахуванням його літературної цінності та стилю. У зв'язку зі зростанням міжнародних культурних зв'язків та зростанням інтересу до світової літератури, художні переклади стали особливо важливими.

Переклад художньої літератури відрізняється від перекладу інших видів текстів своєю складністю та вимагає від перекладача не тільки знання мови, а й тонкої поетичності та естетичності. Це пов'язано з тим, що художня література містить не тільки сюжет та діалоги героїв, але й метафори, образи, асоціації, ангажованість автора та його унікальний стиль написання.

У художній літературі, особливо в поезії, мова є не тільки засобом передачі інформації, а й емоційного впливу на читача. Тому перекладач повинен бути здатен передати не лише зміст, а й настрій, емоції, поетичну мелодійність та ритм тексту. Важливо враховувати те, що кожна мова має свою власну літературну традицію, що може відрізнитися від традицій оригінального тексту. Таким чином, перекладач повинен знати не тільки мову автора, а й культурний контекст, в якому створено оригінальний текст.

Художній переклад є складним завданням, яке вимагає від перекладача не тільки знання мови, а й творчого та креативного підходу до своєї роботи. Перекладач повинен бути здатен відтворити стиль та індивідуальні риси автора, зберегти максимальну кількість інформації та почуттів, які відображені в оригінальному тексті, та забезпечити максимальну адекватність перекладу, щоб читач міг зрозуміти та насолодитись твором у перекладі.

Лексичні трансформації - це зміни, які відбуваються зі словами та виразами під час перекладу з однієї мови на іншу. Це може бути заміна одного слова іншим, додавання слів, перестановка компонентів виразу тощо. Лексичні трансформації є невіддільною частиною перекладу художньої літератури, оскільки вони допомагають перекладачу зберегти стиль та індивідуальні риси автора, відтворити

настрій та емоції оригінального тексту та забезпечити максимальну адекватність перекладу.

Лексичні трансформації можуть бути пов'язані з різними аспектами мови, такими як семантика, стилістика, граматики та ін. Наприклад, в перекладі художньої літератури перекладач може змінити форму слова, щоб підкреслити певний емоційний настрій, використовувати синоніми для певних слів, щоб передати більш точно їх значення, додавати вирази для збагачення тексту.

Однак, варто пам'ятати, що занадто часті та значні лексичні трансформації можуть призвести до того, що переклад втратить свою відповідність оригіналу та стане невірним передавачем твору. Тому перекладач повинен зберігати баланс між адаптацією тексту до мови перекладу та вірністю передачі інформації та емоцій автора. Для досягнення цього балансу важливо мати глибокі знання не тільки мови перекладу, а й культури та літературної традиції країни, для якої виконується переклад.

Питання коректного використання трансформацій у перекладі художніх творів залишається актуальним як для вітчизняних, так і для закордонних лінгвістів та фахівців з перекладу. Лінгвісти Ноам Хомський, Пітер Буш, Реймонд ван ден Брок та Андре Лефевр вивчали перекладацькі трансформації, а українські науковці В. Карабан, І. Корунець, В. Коптілов, О. Селіванова, А. Сітко, О. Ковтун, А. Головня, І. Струк, О. Журавльова, та інші також присвятили свої наукові праці цьому питанню.

Агата Крісті - один з найвідоміших і успішних письменників-детективів у світі. Її творчість, що складається з понад 80 романів та декількох збірок оповідань, стала легендарною завдяки оригінальному підходу до сюжету та заплутаним і загадковим історіям. Один з її найвідоміших романів – «Вбивство у Східному експресі», виданий в 1934 році.

У цьому романі Агата Крісті пропонує читачам історію про культового детектива Еркюля Пуаро, який розслідує вбивство, що сталося в поїзді Східний експрес. Кожен з пасажирів стає під підозру, оскільки всі вони мають мотив та можуть бути підозрюваними у вчиненні злочину. Перед читачем виникає заплутана мережа інтриг, зрад і підозр, що розв'язуються лише на останній сторінці.

Роман «Вбивство у Східному експресі» відіграв важливу роль в історії кримінального жанру та став класикою світової літератури. Його успіх полягає в тому, що Агата Крісті зуміла створити ідеальну комбінацію напруженого сюжету, непередбачуваності та хитрих оборотів. Крім того, роман відображає соціальні та моральні проблеми, що стали актуальними на той час, такі як відносини між багатими та бідними, вплив грошей на людей та душевна стійкість у складних ситуаціях. Українські читачі змогли поринути у світ детективного роману завдяки перекладацькій роботі Надії Хаєцької та Андрія Сметюха, які майстерно змогли передати загадкову атмосферу та не випустили жодної важливої деталі.

Актуальність теми дослідження зумовлена тим, що український художній переклад сучасних творів набуває популярності, що спричиняє потребу у вивченні стратегій перекладу, стилістичних особливостей твору та перекладацьких трансформацій для досягнення адекватності перекладу. Водночас для забезпечення якісного перекладу художніх українських текстів необхідно знайти баланс між відтворенням тексту мовою перекладу та збереженням художньо-естетичних аспектів тексту оригіналу. Крім того, актуальність дослідження залежить від необхідності аналізу особистого художнього стилю та літературної мови Агати Крісті, а саме передачу при перекладі на українську мову всієї стилістично забарвленої лексики без втрати авторського стилю.

Мета дипломної роботи - здійснити дослідження використання лексичних трансформацій у перекладі роману Агати Крісті «Вбивство у Східному експресі» українською мовою перекладачами Надією Хаєцькою та Андрієм Сметюхом.

Для досягнення мети дипломної роботи, потрібно виконати такі **завдання**:

1. Проаналізувати визначення основним поняттям, що стосуються теми дослідження, зокрема «художній переклад», «лексичні трансформації», «еквівалентність», «адекватний переклад», «способи перекладу лексичних одиниць», «конкретизація», «генералізація», «транскодування», «смісловий розвиток».

2. Ознайомитися з різними класифікаціями лексичних трансформацій і виділити їх типи.

3. Розглянути природу та функції лексичних трансформацій у художньому перекладі.

4. Порівняти текст оригіналу з текстами перекладу роману на предмет застосування лексичних трансформацій.

5. Провести розрахунок кількісних показників застосування лексичних трансформацій у перекладах роману "Вбивство у Східному експресі" Агати Крісті українською мовою.

6. Дослідити специфіку використання способів перекладу лексичних одиниць для передачі смислового та стилістичного навантаження художнього роману.

7. Провести порівняльний аналіз варіативного використання способів перекладу лексичних одиниць в українському художньому перекладі.

Об'єктом дослідження є перекладацькі лексичні трансформації.

Предметом дослідження є лексичні трансформації у перекладах роману Агати Крісті «Вбивство у Східному експресі» українською мовою.

У плані методики дослідження, його можна розділити на три етапи: 1) підготовчий, де було зібрано необхідний матеріал та підготовлено теоретичну базу дослідження; 2) теоретичний, де було визначено об'єкт дослідження, проаналізовано поняття лексичних трансформацій у перекладі художньої літератури, визначено пов'язані з ними поняття, такі як «художній переклад», «адекватність перекладу», «еквівалентність», і досліджено класифікації перекладацьких трансформацій; 3) практичний, де на прикладі роману Агати Крісті «Вбивство у Східному експресі» були проаналізовані стратегії перекладу та вибір перекладацьких трансформацій. У процесі дослідження використовувалися **різні методи**, щоб отримати чіткішу картину застосування лексичних трансформацій у перекладах роману Агати Крісті «Вбивство у Східному експресі» українською мовою.

1. Метод теоретичного аналізу і синтезу використовувався для вивчення теоретичних основ перекладу та лексичних трансформацій.

2. Класифікаційний та типологічний аналіз використовувався для систематизації та класифікації лексичних трансформацій.

3. Порівняльно-перекладознавчий метод використовувався для порівняння тексту оригіналу з текстом перекладу.

4. Зіставний метод використовувався для порівняння двох мов, з яких здійснювався переклад.

5. Трансформаційний метод використовувався для вивчення структурних змін, що відбувалися в тексті під час перекладу.

6. Метод суцільної вибірки використовувався для вибору зразка тексту для дослідження.

7. Метод перекладацького аналізу використовувався для аналізу перекладу з точки зору перекладацької техніки.

8. Метод лінгвостилістичного аналізу використовувався для аналізу перекладу з точки зору мовних і стилістичних особливостей.

9. Метод кількісних обчислень використовувався для розрахунку кількісних показників застосування лексичних трансформацій.

Матеріалом слугує роман Агати Крісті «Вбивство у Східному експресі» та його переклад українською мовою, виконаний Надією Хаєцькою та Андрієм Сметюхом. Дібрано 292 приклади перекладацьких лексичних трансформацій, проведено вибіркового аналізу способів перекладу лексичних одиниць.

Наукова новизна дипломної роботи полягає в тому, що було проведено дослідження, в якому проаналізували особливості використання лексичних трансформацій для досягнення адекватності перекладу роману з англійської на українську мову. Це дослідження було проведено способом порівняння двох українських перекладів роману, зроблених Надією Хаєцькою та Андрієм Сметюхом. Крім того, дипломна робота включає аналіз основних класифікацій перекладацьких трансформацій. Цей аналіз дозволяє розібратися в різних видах лексичних трансформацій і їхніх функціях. Також у роботі надаються узагальнені визначення ключових понять художнього перекладу та його стратегій. Ці визначення допомагають зрозуміти основні принципи художнього перекладу і вибрати оптимальну стратегію для досягнення адекватності.

Отримані результати дослідження мають важливе теоретичне значення, оскільки вони розширюють наші знання про теорію художнього перекладу, а також загальну теорію перекладу. Крім того, аналіз перекладацьких трансформацій, представлений у дослідженні, може бути корисним для професійних перекладачів під час роботи над перекладом, а також для викладачів на практичних заняттях з теорії та практики перекладу, фахового перекладу та редагування перекладу. Отже, результати дослідження мають велике **практичне значення** для людей, що працюють у цій сфері, а також для студентів, що навчаються перекладу.

Апробація результатів дослідження. Результати досліджень, що включені до дипломної роботи були оприлюднені на XI Міжнародній науково-практичній конференції «Фаховий та художній переклад: теорія, методологія, практика», що відбулася 20–21 квітня 2023 року (м. Київ).

Публікації. Результати даного дослідження опубліковані в збірнику матеріалів XI Міжнародної науково-практичної конференції «Фаховий та художній переклад: теорія, методологія, практика»: Вилушак А., Сітко А. Художня література як об'єкт перекладознавчих досліджень // Фаховий та художній переклад: теорія, методологія, практика: збірник наукових праць / за заг. ред. Л. Г. Буданової, Г. Г. Єнчевої (20-21 квітня 2023, м. Київ). Київ, 2023. С. 72-76. А також у фаховому виданні категорії Б : Вилушак А. В., Сітко А.В. Проблема виокремлення перекладацьких трансформацій в українському перекладознавстві. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2023. № 62. Том 2. С. 117-120.

РОЗДІЛ 1

ВИКОРИСТАННЯ ЛЕКСИЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ ХУДОЖНІХ ТЕКСТІВ

1.1 Визначення художнього перекладу у вітчизняних і зарубіжних мовознавчих працях.

Художня література є однією форм літератури, найскладніших для перекладу, оскільки вона містить у собі набір специфічних елементів, таких як лексика, граматики, стиль, етноспецифічні елементи, які часто не мають точного еквівалента в інших мовах. Тому, художня література є важливим об'єктом перекладознавчих досліджень, що дозволяє стверджувати про необхідність з'ясувати різні аспекти процесу перекладу та вивчити технології та стратегії, які використовують перекладачі для відтворення художніх текстів. Відтак, погоджуємося з думкою, що «кожний художній твір, кожний художній напрям, література кожної історичної доби породжує специфічні проблеми для перекладача. Праця сучасного перекладача художньої літератури мусить бути глибоко творчою, такою, що передає не лише основний зміст твору, але й образи, реалії та характерний колорит епохи, яку відображено, адже кожен оригінал за своїм образом (та кожна адресна група за своїм типом і складом) потребує свого, завжди індивідуального підходу» [63].

Позаяк художній переклад допомагає зберегти національні традиції в культурі кожного народу, мовою якого він виконується, «він захищає свою мову від вторгнення сторонніх форм, котрі знищують чи замінюють національні форми. А збереження останніх – це залог різноманітності й багатства творчості всіх народів, кожний з яких вносить свій внесок до світової скарбниці культури саме завдяки своїй національній своєрідності» [45].

Один з основних аспектів перекладацького дослідження художньої літератури – це визначення ефективних методів та стратегій перекладу, які допомагають передати не тільки смисл, але й культурні та емоційні аспекти оригінального тексту. Дослідження у цій галузі може допомогти перекладачам

розвивати свої навички та вивчати нові методики для досягнення кращих результатів під час перекладу художніх творів. Ще один важливий аспект перекладацького дослідження художньої літератури – це вивчення культурної спадщини та історії народів, які продукували оригінальні тексти.

Нарешті, перекладознавче дослідження художньої літератури може допомогти покращити міжкультурну комунікацію, оскільки дозволяє перекладачам відтворити культурні звичаї та цінності інших народів шляхом перекладу художніх творів. Це особливо важливо у сучасному світі, де глобалізація та міжнародний обмін культурою стає все більш важливим. Дослідженням у галузі перекладу художньої літератури присвячені роботи Юджина Найди, Реймонда ван ден Броека та Андре Лефевра.

Юджин Найда - американський теоретик перекладу, засновник теорії динамічної еквівалентності біблійного перекладу. Він справив значний вплив на розвиток теорії перекладу не лише в США, але й в усьому світі.

Його книга "До науки перекладати" присвячена специфічним проблемам перекладу Біблії, але розглядає їх з точки зору теоретичної лінгвістики. Багато положень книги є актуальними для перекладу інших текстів. Для Юджина Найди проблема перекладу є насамперед семантичною, тобто пов'язаною з інтерпретацією перекладачем смислу вихідного тексту та інтерпретацією реципієнтом того, що означає переклад у мові перекладу. У книзі детально розглянуто, як аналізується семантика мовних одиниць і як різні типи значень передаються в різних мовах [79, с. 145]. Юджин Найда переконливо продемонстрував плідне використання різних методологічних способів лінгвістичних досліджень у теорії перекладу. Він першим запропонував поняття "моделі перекладу", описуючи процес перекладу як серію перетворень одиниць вихідного тексту в одиниці тексту перекладу [79, с. 144].

Велика увага в цій книзі приділяється забезпеченню необхідного впливу на одержувача перекладу. Юджин Найда вводить поняття "динамічної еквівалентності", згідно з яким для її досягнення перекладач повинен орієнтуватися не на формальні особливості вихідного тексту, а на реакцію одержувача перекладу, вимагаючи максимальної ясності й природності перекладу та дотримання всіх норм

мови, якою виконується переклад. У цій книзі, як і в пізніших працях Юджин Найди, представлено багатий фактичний матеріал і міститься чимало цінних спостережень щодо техніки перекладу, використання додатків, перестановок тощо [79, с. 150].

У роботі “Second thoughts on translation criticism: Studies in Literary Translation” Реймонда ван ден Броека досліджуються методи та стратегії перекладу художніх текстів, відзначаючи важливість ретельного аналізу оригінального тексту з обов’язковим врахуванням його культурного контексту та етноспецифічних елементів. Основний фокус цієї розвідки припадає на аналіз перекладу прозового тексту з французької мови на нідерландську. Автор наголошує на необхідності ретельного аналізу оригінального тексту, його стилю та ритму. Варто також звертати увагу на культурні відмінності мов оригіналу та перекладу, врахувати використання емоційно забарвлених лексичних одиниць, реалій, фразеологізмів, архаїчної лексики тощо, які значно впливають на сприйняття тексту [80]. Окрім цього, неоднорідність мовлення стосовно функціонально-стилістичних характеристик, що виділяються для певного типу ситуацій спілкування, безпосереднім чином впливає на реалізацію семантики багатозначних слів.

Принагідно Р. ван ден Броек наголошує, що у випадку перекладу прозового тексту з мови-джерела на цільову мову перекладач повинен бути уважним до стилю оригінального тексту та знати, як відтворити його у перекладі, зберігаючи при цьому стиль та голос автора. Наприклад, якщо оригінальний текст написано з використанням різноманітних відтінків гумору, перекладачеві варто дібрати відповідні стилістичні фігури як спосіб передачі гумору у перекладі, щоб він був зрозумілий та прийнятний для читача [80].

Тому ми пристаємо на міркування В.Коптілова, що найраціональнішим шляхом до розуміння тексту перекладачем – виявлення діалектичного зв’язку змісту і форми художнього твору, його ідейно-художньої своєрідності – є стилістичний аналіз тексту. Результатом такого аналізу, знову звертаючись до теорії В. Коптілова, є семантико-стилістична структура (ССС) художнього тексту – абстрактна модель, яка закріплює його істотні особливості й ігнорує неістотні риси [25]. З’ясувавши для

себе цю структуру, перекладач озброюється розумінням того, які елементи першотвору потребують обов'язкового відтворення в перекладі, а якими, в разі необхідності, можна й знехтувати. За словами О.Чередниченка, «у галузі художнього перекладу, очевидно, правомірним буде такий підхід [...], який, ґрунтується на врахуванні ступеня важливості елементів у структурі художнього цілого» [68, с. 89].

Хотілося б також звернути увагу перекладачів, які працюють у галузі художньої літературної прози на роботу Андре Лефевра "Translating Literature: Practice and Theory in a Comparative Literature Context", яка присвячена дослідженню техніки, технологій та стратегій, що можуть бути використані для передачі художніх творів з мови оригіналу на мову перекладу. Так, автор пропонує корисні поради та інструкції щодо відтворення мовного стилю, передачі ритму та темпу мовлення персонажів, перекладу діалогів та монологів, а також культурно-історичних контекстів вихідного тексту мовою перекладу.

А. Лефевр наголошує на тому, що перекладач повинен бути надзвичайно уважним до того, як автор оригінального твору використовує мову та мовні засоби для створення ефекту течії свідомості, як, наприклад, у романі "Ulysses" Джеймса Джойса задля адекватного відтворення такого ефекту у тексті перекладу. Автор також радить перекладачам уникати прямого перекладу діалогів та використовувати відповідні мовні засоби для передачі суті та атмосфери діалогу [77]. Особливо хотілося б звернути увагу на поради перекладознавця щодо перекладу роману "One Hundred Years of Solitude" Габріеля Гарсія Маркеса. Автор наголошує на важливості передати магічну та фантастичну складову оригінального твору, а це можна зробити за допомогою використання специфічних лексичних одиниць та образів у перекладному тексті [77].

У роботі також звертається увага на поняття "канонізація", що позначає вибір певних літературних творів як найбільш важливих та значущих у певній культурі.

А. Лефевр стверджує, що перекладач повинен бути обережним зі зміною літературного канону при перекладі, оскільки це може вплинути на сприйняття твору в новій культурі.

Важливим аспектом при перекладі прози є збереження стилю автора. Зважаючи на це, А. Лефевр розглядає кілька підходів до цього питання, включаючи використання стилістичних фігур, адаптацію стилю та використання технік імітації.

Ще одним важливим аспектом при перекладі творів художньої літератури, на який звертає увагу А. Лефевр, – проблема перекладу культурних концептів та ідіом. Автор стверджує, що перекладач повинен мати достатні знання про культуру та традиції як мови оригіналу, так і мови перекладу, щоб коректно передати значення та використання таких концептів та ідіом. Так, при перекладі роману "Сто років самотності" Габріеля Гарсія Маркеса, одним із завдань перекладачів було передати значення та ідіом, які є характерними для латиноамериканської культури [77]. З цього можемо зробити висновок, що вибір перекладачем слів, словосполучень і зворотів впливає на те, як ми розуміємо речення. Це відбувається тому, що перекладач визначає, як будувати речення та текст в цілому.

А. Лефевр також наголошує на тому, що перекладач має бути майстерним критиком і розуміти не тільки структуру оригінального тексту, але і його контекст та інші фактори, які впливають на зміст та форму твору. Відтак, науковець пропонує кілька підходів до перекладу прозових творів:

1. Дослідження контексту та історії твору. Перекладач повинен розуміти історичний та культурний контекст оригінального твору, а також інші фактори, які впливають на його зміст.

2. Адаптація тексту. Автор радить перекладачеві не бути вірним до кожного слова оригінального тексту, адаптувати його до мови та культури перекладу.

3. Використання еквівалентів. А. Лефевр розглядає варіанти використання еквівалентів при перекладі, зокрема, еквівалентів на рівні слів та фраз, а також на рівні сюжету та символів.

4. Врахування стилю та стилістичних фігур. Автор підкреслює важливість передачі стилю та метафор в оригінальному тексті при перекладі.

Отже, різноманітні відхилення від параметрів, заданих оригіналом, як погоджується багато вчених, можуть слугувати певним мірилом якості перекладу.

Принагідно додамо, що й позитивні моменти також є індикатором якості проробленої перекладачем роботи [45, с. 33].

З початку XIX століття український переклад художньої літератури розвивався і став важливою складовою перекладацького мистецтва. Основний акцент у вивченні проблематики перекладу був зроблений на методах, які дозволяють майстерно передати зміст оригінального твору мовою перекладу. У зв'язку з численними обмеженнями на вживання української мови, з якими стикалась українська держава, українське перекладознавство розширило свої завдання - дослідження ролі українського перекладу як чинника національної ідентичності.

Українська інтелігенція, яка займалася перекладацькою діяльністю, зробила великий внесок у розвиток перекладознавства в Україні. Це стало можливим завдяки зростанню контактів між українською та іноземними культурами та усвідомленню важливості української мови. Серед видатних перекладачів, які зробили значний внесок у цей процес, можна назвати М. Рильського, П. Куліша, М. Зерова, І. Франка, П. Тичину, В. Стуса, Л. Українку та В. Симоненка.

У радянські часи в Україні сформувалася школа художнього перекладу, яка отримала підтримку з боку видатних теоретиків перекладознавства, таких як М. Горький, К. Чуковський, М. Рильський та А. Федоров. Такі праці як «Образ і слово» Олексія Кундзіча, «Мистецтво перекладу» Максима Рильського та «Першотвір і переклад» Віктора Коптілова свідчать про те, що сфера теорії художнього перекладу в той період також постійно розвивалася [36, с. 123].

Українські перекладачі вважали, що художній переклад є важливим для збагачення літературного контексту. Це пояснюється тим, що переклад художнього твору є творчим процесом, у якому перекладач створює новий твір, зберігаючи художньо-естетичну функцію мови, художні образи та естетичний вплив на читача. Тому художній переклад має свої особливості не лише в лінгвістичному, а й у стилістичному аспекті. Французький вчений Ж. Мунен називає художній переклад восьмим чуттям, а перекладознавство в цілому - мистецтвом розуміти та перекладати. Максим Рильський зазначав, що "... переклад з однієї мови на іншу є

не тільки способом збагачення духовного досвіду читачів, а й способом збагачення чи інший твір перекладається”. Також доречно буде процитувати Віктора Коптілова: “Художній переклад – відображення думок і почуттів автора прозового, драматичного або поетичного першотвору за допомогою іншої мови, перевтілення його образів у матеріал іншої мови [36, с. 126].

У кожного перекладача є власне уявлення про поняття художнього перекладу, яке базується на власному розумінні цього процесу. В українського мовознавця В. Коптілова художній переклад описується як форма словесної творчості, яка передбачає передачу тексту, написаного однією мовою, засобами іншої мовної системи [25, с. 10]. Він також визначає переклад художнього твору як передачу думок і почуттів автора прозового або поетичного оригіналу за допомогою іншої мови [25, с. 45]. В художньому творі не лише передається зміст, але й передаються його естетичні та філософські погляди.

Процес художнього перекладу можна розглядати як співвідношення культур, що беруть участь у створенні оригінального та перекладеного текстів [69]. У своїх дослідженнях український вчений М. Шемуда переконливо доводить, що художній твір включає різні світоглядні позиції та національні особливості культури, в якій він був створений [69, с. 165].

Позаяк переклад художніх творів не є простим завданням, а, отже, потребує від перекладача багато знань та досвіду. Художня література містить знання про культуру та мову оригінального тексту, багато мовних та культурних нюансів, які можуть викликати складнощі при перекладі. Тому дослідження у галузі перекладу художньої літератури є важливим для вивчення прийомів, способів перекладацьких методів та стратегій перекладу, а також відтворення відтінків мовлення та особливостей вихідного тексту, що дозволять адекватно передати зміст оригінального твору зі збереженням форми. Застосування таких методів може допомогти перекладачам відтворити змістову своєрідність художнього твору та зберегти його національно-культурну складову, що і є, власне, метою перекладу.

1.2 Причини, що обумовлюють використання перекладацьких трансформацій в англо-українському перекладі.

Художній переклад поєднує естетичну та лінгвістичну природу, дозволяючи передати сутність та емоційне напруження літературного твору на іншу мову. Чимраз більший інтерес до суспільно-політичних перекладів, розвиток інформаційних технологій та підвищення вимог до культурного рівня населення зумовлюють необхідність комплексного аналізу лексичних особливостей перекладу. Оскільки суспільно-політичний переклад є центральним розділом перекладацької діяльності, вивчення лексичних трансформацій у перекладах є актуальною задачею. Проте наразі не достатньо систематизованого теоретичного матеріалу щодо перекладу суспільно-політичної літератури з англійської на українську та навпаки.

При перекладі художньої літератури потрібно враховувати, що ці тексти містять різні жанри та стилі, а також часто використовують неологізми та складні синтаксичні конструкції. Проблемою в перекладі є розбіжності у ментальних образах та концептах, що можуть бути відмінними у різних мовах. Іноді перекладачам доводиться використовувати різні техніки, такі як транскодування, калькування, контекстуальну заміну, смисловий розвиток, антонімічний та описовий переклади, щоб зберегти зміст оригінального тексту [72, с. 177].

У перекладі художніх текстів часто виникають труднощі, пов'язані з передачею безеквівалентної лексики, багатозначних слів, аббревіатур, неологізмів, термінів та образної фразеології. У додаток до цього, деякі англійські слова мають лише один український відповідник, інші можуть мати кілька варіантів перекладу, які потрібно вибирати з урахуванням контексту та інших слів у реченні. Крім того, багато англійських слів мають кілька значень, і їх не завжди можна точно передати українською мовою. Для досягнення адекватного перекладу перекладач повинен використовувати мовні ресурси та застосовувати різні мовні трансформації. Проблема застосування перекладацьких трансформацій є актуальною для різних стилів текстів, та викликає значний інтерес у вчених вітчизняних та зарубіжних. У перекладознавстві термін "трансформація" використовується для опису процесу перетворення тексту з вихідної мови на мову перекладу. Цей термін означає зміну форми, виду та істотних властивостей об'єкта. Кожен лінгвіст має своє розуміння основних аспектів трансформації, тому не існує єдиного правильного визначення

явища. Однак, трансформація є процесом логічного мислення, за допомогою якого перекладачі розкривають значення слів та виразів з вихідного тексту у контексті та знаходять їх відповідники у мові перекладу, не обов'язково дотримуючись буквального перекладу зі словника. Кінцевий варіант перекладу може значно відрізнитись від вихідного тексту, але має передавати сенс слова в контексті, у якому воно було вжите, і не повинен бути збагачений додатковими смисловими відтінками. Успішна трансформація в перекладі є результатом логічного та критичного мислення.

Основна мета перекладача полягає в тому, щоб зробити текст максимально наближеним за змістом до оригінального тексту, щоб передати інформацію з тією самою інтенцією, яку мав автор оригіналу, але при цьому враховуючи потреби та очікування аудиторії, для якої переклад здійснюється [62, с. 89].

Між українською та англійською мовами існують відмінності в граматичних особливостях, таких як категорії ступенів порівняння прикметників або числа іменників, що вимагають використання перекладацьких трансформацій. Ці трансформації ґрунтуються на синтаксичних правилах конкретної мови та відтворюють дані про сполучуваність слів у реченні та їх семантичні характеристики, щоб створити адекватно побудовані речення. Хоча традиційний метод можна застосувати при перекладі, використання всіх можливих засобів є необхідним для подолання різниці між мовами.

Підсумовуючи всю наведену інформацію, можна зробити висновок, що між українською та англійською мовами існують відмінності, що вимагають введення перекладацької трансформації. Граматичне оформлення одних і тих же граматичних категорій в англійській та українській мовах може відрізнитися, що вимагає від перекладача використання спеціальних технік та прийомів для забезпечення адекватного перекладу. Окрім структурних, існують також лексичні трансформації, які полягають у зміні вживання слів та їх значень у процесі перекладу з однієї мови на іншу. Лексичні трансформації можуть бути необхідними для вибору найбільш точного еквівалента терміна або поняття в іншій мові, а також для виправлення

помилки, пов'язаних з вживанням неправильних слів або зі значенням слів у різних контекстах.

Саме тому перекладач повинен бути досконало ознайомленим зі структурою та лексикою обох мов, має володіти навичками перекладу та аналізу мовних одиниць, щоб здійснювати перекладацькі трансформації з метою досягнення максимальної точності й відповідності між вихідним та перекладеним текстами.

За визначенням, трансформація - це процес зміни абстрактної внутрішньої структури в поверхневу структуру за допомогою використання певних синтаксичних правил [96]. У контексті перекладу, перекладацькі трансформації є сталими й вже стали звичними, оскільки вони є необхідними для досягнення точності в перекладі. Однак, перекладачі також можуть застосовувати свої власні перетворення для досягнення більш адекватного перекладу.

Крім того, у деяких випадках, коли передача інформації з вихідної мови є неможливою через брак ресурсів мови, на яку здійснюється переклад, перекладач повинен зберегти стиль перекладу. Однак, розв'язання цієї проблеми залежить від особистого вибору перекладача.

Отже, можна стверджувати, що перекладацькі трансформації є важливою складовою процесу перекладу, оскільки допомагають зберегти точність та адекватність перекладу відносно оригіналу.

1.3 Класифікація перекладацьких трансформацій.

1.3.1 Класифікація перекладацьких трансформацій В. І. Карабана.

Для перекладу текстів використовуються перекладацькі трансформації, які можуть бути формальними, семантичними або лексичними. Трансформація не просто перетворює оригінальний текст, а створює новий текст іншою мовою з використанням інших одиниць. Перекладач повинен вміло застосовувати трансформації, щоб забезпечити еквівалентність між оригіналом та перекладом, особливо у випадках, коли прямі відповідники відсутні.

Для різних видів перекладу, таких як науково-технічний, суспільно-політичний, юридичний, художній тощо, існують загальні традиційні

трансформації, а також специфічні перетворення, які відображають особливості конкретного виду перекладу. Наприклад, переклад науково-технічних текстів вимагає уважного відбору лексики та правильного вибору слів для перекладу, тоді як художній переклад потребує від перекладача глибокого розуміння трансформацій та вміння їх використовувати на практиці [22].

Лексичні трансформації виникають у випадках, коли повноцінний еквівалент неможливий або може спотворити початковий зміст, тому використання цих трансформацій в англо-українському перекладі залежить від індивідуального вибору перекладача та стилістичних особливостей цільового тексту. Для дослідження цього питання можна розглянути класифікації українських науковців та порівняти їх думки.

У своєму дослідженні, Карабан В.І. розподіляє лексичні трансформації на наступні види: конкретизацію значення слів, генералізацію значення слів, додавання слів, вилучення слів, заміну слів однієї частини мови іншими словами з іншої частини мови та перестановку слів [22].

У даному дослідженні розглядаються шість найпоширеніших лексичних трансформацій, які використовуються в практиці перекладу.

1. Конкретизація значення - це лексична трансформація, внаслідок якої слово (термін) ширшої семантики в оригіналі замінюється словом (терміном) вузької семантики, наприклад:

*“My daughter said it would be the easiest **way** in the world.”* [84]. *«Моя дочка сказала мені, що це найлегша **подорож** у світі».* [82]. *“Very good, Monsieur,” said Michel, and in his turn left **the carriage**”* [84]. *« Чудово, мсьє, – відповів Мішель, і покинув **вагон**»* [83].

Цей спосіб перекладу часто використовується, коли перекладаються слова, які мають багато значень або значення яких не завжди однозначно. До таких слів належать: time, reason, means, decision, problem, work.

2. Генералізація значення слова передбачає, що під час перекладу лексичних елементів можуть виникати випадки, коли перекладні відповідники формуються шляхом розширення, а не звуження значення слова англійської мови, наприклад:

“*But at that moment the voice of the Wagon Lit conductor spoke from over Poirot’s shoulder — an apologetic, rather breathless voice*” [84]. – «Але в той момент за плечем Пуаро почувся голос **провідника**. Голос був винуватий, трохи напружений..» [82]. “*I represent the **Compagnie Internationale des Wagons Lits***” [84]. «Я представляю **компанію залізничних вагонів**» [83].

Цей прийом перекладу слід використовувати з обережністю, оскільки він може призвести до втрати інформації. Його варто застосовувати тільки в тому випадку, якщо використання прямого перекладу слова може порушити граматику або стиль мови перекладу [22].

3. Додавання - це перекладацька трансформація, яка полягає в тому, що до перекладу додаються слова або словосполучення, яких немає в оригіналі. Це робиться для того, щоб правильно передати зміст оригіналу або дотриматися норм мови перекладу. Наприклад:

“*He sprang up, opened it and looked out*” [84]. «Він **схопився з ліжка**, відчинив двері та виглянув» [82]. “*You must have formed some **theory**, Mr. MacQueen*” [84]. «Але ж у вас повинна була виникнути якась **теорія про вашого роботодавця**, містере МакКвінн?» [83].

Завдяки особливостям принципу мовленнєвих зусиль, що діє в англійській мові, складні терміни можуть утворюватися зі скорочених розмовних, жаргонних або професійних форм. У зв'язку з цим, при перекладі таких складних слів необхідно вводити додаткові лексичні елементи, що не містяться в їх структурі.

4. Трансформація вилучення у перекладі має на меті досягнення адекватності, зокрема, відповідності мовним та мовленнєвим нормам перекладу. При перекладі можна вилучати лише ті слова або словосполучення, які є зайвими або повторюються в оригіналі. При цьому необхідно виключати лише ті елементи, які не є обов'язковими для передачі змісту в мові перекладу або які можуть порушити норми цієї мови [22]. Наприклад:

“*The General’s —his **General’s** —temper had grown worse and worse*” [84]. – «**Роздратування генерала** ставало щоразу сильнішим» [82]. “*No, I think I’ve got a couple still **in my files***” [84]. «Ні. Думаю, що в мене декілька з них збереглося» [83].

5. Трансформація заміна слова передбачає заміну слова однієї частини мови на слово іншої частини мови при перекладі. При перекладі іноді доводиться замінювати слова однієї частини мови на слова іншої частини мови. Зазвичай це робиться для того, щоб правильно передати зміст оригіналу. У деяких випадках пряма заміна, тобто переклад слова у тій же частині мови, неможлива через особливості мов оригіналу та перекладу. У таких ситуаціях перекладачі застосовують трансформацію заміни, де іменники замінюються на прикметники або дієслова, а прикметники - на дієслова тощо [22].

Наприклад: “*Everything was deathly quiet.*” [84] «Панувала мертва тиша» [82]. “*With no comment beyond raised eyebrows, Poirot picked up the second letter*” [84]. «Без жодних коментарів, окрім поруху бровами. Пуаро узяв другого листа» [83].

6. Перестановка – це граматична трансформація, внаслідок якої змінюється порядок слів у словосполученні або реченні. Причини застосування перестановок полягають в різниці систем англійської й української мови насамперед це відсутність в українській мові жорсткого порядку слів, як це є в англійській мові.

“**Mrs. Hubbard** was loudest in her lamentations” [84]. «Голосніше за всіх волала місіс Габбард» [82]. “*With no comment beyond raised eyebrows, Poirot picked up the second letter*” [84]. “*It is true, Mr. Ratchett did not tell him that he had tried to enlist my services*» [82]. «Те, що містер Ретчетт не розповідав йому про мої послуги – правда» [83].

Думки щодо перекладацьких трансформацій різняться. Одні вважають, що перекладач повинен прагнути до максимальної еквівалентності між вихідним і цільовим текстами, навіть якщо це вимагає значних змін у структурі цільового тексту. Інші вважають, що перекладачі повинні дотримуватися перекладацьких норм мови, на яку вони перекладають, навіть якщо зміст вихідного тексту при цьому дещо втрачається.

Перекладачі також можуть вдаватися до таких способів перекладу, як калькування, транскрипція, транслітерація, описовий переклад та інші. Ці способи перекладу часто порівнюють із перекладацькими трансформаціями. Різниця полягає

в тому, що перекладацькі трансформації завжди пов'язані з конкретними змінами в структурі тексту, а для способів перекладу наведених вище, такі зміни не потрібні.

1.3.2 Класифікація перекладацьких трансформацій О. О. Селіванової.

В українському перекладознавстві з'явилася нова класифікація перекладацьких трансформацій, запропонована О. Селівановою. Вона розробила цю класифікацію, враховуючи семантику, синтаксис та прагматику, оскільки переклад є процесом перетворення мовного продукту однієї семіотичної системи на продукт іншої з орієнтацією на інтерпретанта свого адресата [58, с. 459].

Згідно з О. Селівановою, важко розділити три виміри семіозису як цілісного процесу, оскільки зміна форми часто зумовлює зміну смислу, а модифікація прагматичного впливу також передбачає зміну форми та змісту повідомлення. У зв'язку з цим, перекладацькі трансформації умовно діляться на формальні, формально-змістові, обумовлені специфікою мовних систем оригінального та перекладного текстів, а також контекстуальними та прагматичними.

Формальні перетворення при перекладі передбачають зміну форми, щоб зберегти зміст оригіналу. Фонетичні трансформації можуть включати фонографічні зміни, такі як транскрипцію власних назв і екзотичних слів, що передаються у мові перекладу за допомогою фонем [58, с. 459].

На словотвірному рівні формальні трансформації репрезентовані:

1) словотвірним калькуванням як поморфемним перекладом одиниць: *"I have learned to be very acute – to read the face"* [84]. - «Я навчився цьому – **читати людину за обличчям**» [83].

2) інверсією складників слова: *"There is no danger, I assure you"* [84]. «**Запевняю вас, жодної небезпеки немає**» [82]. *"There is not one first-class sleeping berth to be had on the train"* [84]. «**У поїзді немає жодного вільного місця!**» [83].

У перекладі тексту з однієї мови на іншу можуть застосовуватись формально-змістові трансформації, які полягають в зміні форми та змісту відповідно до особливостей мовних систем оригіналу та перекладу, а також контекстуальних та прагматичних факторів. У денотативному плані, яке відображає логічне ядро

значення, такі трансформації можуть включати словникові відповідники лексичних одиниць, які можуть мати різний семантичний набір у мові перекладу, залежно від контексту. Це може бути ілюстровано на прикладі різних перекладів англійської речення "I have arrived", яке може бути перекладене українською мовою як "Я приїхала" або "Я прибув" [58, с. 461].

До трансформацій денотативного плану належать і метонімічні заміни, які можна диференціювати залежно від статусу суміжних предметів, явищ, понять. До метонімічних трансформацій можна віднести:

- 1) Партонімічні трансформації – заміни назви цілого назвою його частини, наприклад: *"Then it is not a woman"* [84]. *«Не думаю, що це справа жіночих рук»* [783]. *"But have I not heard you say often that to solve a case a man has only to lie back in his chair and think?"* [84]. *«Але хіба ж я не чув від вас, що часто для розв'язку необхідно відкинутися на спинку стільця і заглибитися в роздуми?»* [83];
- 2) Холонімічні трансформації – заміни назви частини назвою цілого: *"Ratchett's day clothing was hanging from the hooks on the wall"* [84]. *«Денний одяг Ретчетта висів поблизу стіни»* [83]; б) парто-партонімічні як заміни назви однієї частини цілого назвою іншої.
- 3) Парто-партонімічні трансформації – заміни назви однієї частини назвою іншої частини.
- 4) Гіперонімічні трансформації – заміни назви видового поняття назвою родового (генералізація).
- 5) Гіпонімічні трансформації – заміни родової назви видовою (конкретизація).
- 6) Еквонімічні трансформації – заміни гіпоніма іншим гіпонімом того самого класу [58, с. 462].

Метафоричні трансформації, по суті, також є синонімічними замінами, здебільшого контекстуального типу. У їхньому складі виокремлюємо:

1. Деметафоризацію – заміну метафори неметафорою “*To begin with, a murder — that in itself is a calamity of the first water*” [84]. «Але вбивство є лише першою частиною лиха» [83]
2. Реметафоризацію – заміну неметафори метафорою,
3. Трансметафоризацію – заміну донорської зони метафори

Нерідко такі заміни зумовлюють зміну прагматичного впливу на читача перекладу або є перекладацькими помилками.

Експресивні трансформації - це зміни в перекладі, які впливають на емоційно-експресивне забарвлення тексту. Ці зміни можуть бути пов'язані з посиленням або применшенням ознаки, а також з використанням метафор або деметафор [58, с. 460].

Формально-змістові трансформації з прагматичним складовим передбачають зміну як форми, так і змісту текстових одиниць з метою забезпечення збалансованого прагматичного впливу перекладу на адресата. Ідея динамічної еквівалентності, запропонована американським перекладознавцем Ю.Найдою, стала базою розробки таких трансформацій. Він мотивував їх необхідністю досягнення однакового регулятивного впливу на адресатів оригінального та перекладеного текстів. Подібні погляди висловлював німецький філософ Й. Гердер ще у XVIII столі, а Ф.Шлейєрмахер пропонував відрізнити два методи перекладу: парафраз та вільний переклад.

1.3.3 Класифікація перекладацьких трансформацій В.В. Коптілова.

Згідно з В.В. Коптіловим «перекладацькі трансформації – це численні та якісно різноманітні перетворення, які здійснюються задля досягнення перекладацької еквівалентності («адекватності») перекладу всупереч розбіжностям у формальних та семантичних системах двох мов» [25]. Він також виділяє 4 типи елементарних трансформацій, наголошуючи, що розподіл досить умовний і у великій кількості ситуацій кілька видів трансформацій можуть застосовуватися одночасно. Види перекладацьких трансформацій: перестановки; заміни; додавання; опущення.

Перестановка – це зміна положення мовних елементів у тексті перекладу, найпоширенішим випадком якої є зміна порядку слів і фраз у структурі речення, наприклад коли англійське речення перекладається з кінця, що є спрощеним варіантом інверсії. “*Does it matter to you very much, Mademoiselle?*” [84]. «*Мадемуазель, це для вас так важливо?*» [83]. Існує також перестановка слів з одного речення в інше, перестановка окремих речень.

Під час відтворення текстів перекладачі часто вдаються до заміни граматичних та лексичних одиниць. Крім того, комплексна лексико-граматична заміна передбачає заміну цілих конструкцій [76, с. 78]. “*The cold was bitter, and though the platform itself was protected, heavy snow was falling outside*” [84]. «*Було дуже зимно, і хоча сама платформа була крита, з вулиці заносило густим снігом*» [82]. “*Well, you know, breakfast isn't always a chatty meal*” [84]. «*Сніданок — не найкращий час для розмов*» [83].

Існують різні варіанти заміни: заміни форм слова, частин мови, членів речення. Синтаксичні заміни (зміна форми речення, просте на складне, сполучниковий зв'язок на безсполучниковий і так далі). “*Not at all. I hope you'll sleep well and that your head will be better in the morning*” [84]. «*Нічого. Сподіваюся, ви добре спатимете, а вранці голова уже не болітиме*» [82]. Лексичні заміни (звуження значення, заміна його розширеним варіантом, заміна слідства причиною та навпаки: антонімічний переклад; компенсація. “*His face was completely expressionless*” [84]. «*Лице його було повне усіляких емоцій*» [83].

Додавання - це перекладацька трансформація, яка полягає в тому, що до перекладу додаються слова або словосполучення, які відсутні в оригіналі. Це робиться для того, щоб:

1. виправити ситуацію, коли в оригіналі опущений логічно зрозумілий елемент. Наприклад, в англійській мові часто опускається підмет, який можна зрозуміти з контексту. У такому випадку перекладач додає підмет у перекладі, щоб зробити його зрозумілішим для української аудиторії.

2. Змінити синтаксичний лад речення в перекладі для полегшення сприйняття читачем. Наприклад, в українській мові порядок слів у реченні часто відрізняється від порядку слів у англійській мові. У такому випадку перекладач може змінити порядок слів у перекладі, щоб зробити його більш природним для української мови [25].

Здебільшого трансформація додавання використовується в ситуаціях, коли потрібно змінити синтаксичний порядок перекладеного речення через пропуск елементів у тексті, які логічно зрозумілі читачеві оригіналу. *“Ah, no, my friend”* [84]. *«Ні, друже, не кажіть такого»* [83]. Опущення – протилежний додаванню прийом, коли непотрібні слова вилучаються, або опускаються при перекладі. *“He pressed his own finger on the bell”* [84]. – *«Пуаро натиснув на гудзик дзвінка»* [83].

В українському перекладознавстві існує кардинально відмінна класифікація перекладацьких трансформацій, запропонована О. Селівановою. Вона розробила цю класифікацію, враховуючи семантику, синтаксис та прагматику, оскільки переклад є процесом перетворення мовного продукту однієї семіотичної системи на продукт іншої з орієнтацією на інтерпретанта свого адресата.

Перекладацькі трансформації - це способи перетворення тексту з однієї мови на іншу, які часто використовуються в комбінації. Наприклад, перестановку можна поєднати із заміною, а синтаксичну заміну - з додаванням. Щоб краще зрозуміти, що таке перекладацька трансформація, варто розглянути трансформаційну модель перекладу. Ця модель заснована на трансформаційній граматиці Ноама Хомського, яка вивчає, як утворюються синтаксичні структури зі спільними словами й основними логіко-синтаксичними зв'язками. Відповідно, всі синтаксичні структури можна об'єднати в обмежене число елементарних (ядерних) структур, які найкраще відображають логіко-синтаксичні відносини.

У першому розділі дослідження розглянуто розвиток художнього перекладу в Україні та його значення, а також науковий доробок зарубіжних науковців на цю тему. Детально проаналізовані основні поняття теорії перекладу художніх творів, включаючи такі поняття, як "художній переклад", "адекватний переклад", "еквівалентність" та "перекладацькі трансформації". Встановлено, що художній

переклад є перекладом художньої літератури, який відрізняється від інших видів перекладу та вимагає мовної творчості перекладача. Розглянуті труднощі, що виникають при художньому перекладі через образність, естетичність, стиль автора та культурні та мовні особливості твору. Визначено, що успіх перекладу залежить від рівня еквівалентності, тобто збереження відносної рівності змісту, семантики, стилю та функціональної інформації між оригіналом та перекладом, попри мовні та культурні відмінності. Однак не завжди можна досягти еквівалентного перекладу, оскільки деякі особливості мови та культури важко відтворити у перекладі.

Для забезпечення точного перекладу, перекладачі використовують перекладацькі трансформації, які є мовними змінами, використовуваними для перекладу джерела, коли не існує точного словника або контекст не дозволяє використовувати словникову відповідність. Існують різні класифікації перекладацьких трансформацій, і класифікація В. Карабана є найповнішою. Це особливо важливо для художнього перекладу, зокрема романів, які можуть вимагати багатьох різних видів перекладацьких трансформацій, таких як лексичні, граматичні та лексико-граматичні, а також додавання та вилучення. Основні поняття та класифікації перекладу дуже важливі для забезпечення якісного перекладу художніх романів в контексті активного розвитку українського художнього перекладу.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ У РОМАНІ А. КРІСТІ «ВБИВСТВО У СХІДНОМУ ЕКСПРЕСІ»

2.1. Обґрунтування основних методів дослідження трансформацій у перекладі художнього твору.

Метою цього дослідження є виявлення та аналіз лексичних трансформацій у перекладах роману Агати Крісті «Вбивство у Східному експресі» українською мовою та виявлення особливостей їх використання. У сучасному мовознавстві та перекладознавстві трансформації вивчаються з різних аспектів: когнітивного, прагматичного та антропоцентричного. Для досягнення поставленої мети дослідження було використано загальнонаукові та лінгвістичні методи, які дозволяють широко проаналізувати значення перекладацької трансформації та її особливості в художньому перекладі. Вибір методів дослідження був зумовлений необхідністю комплексного та системного опису цього явища відповідно до мети та завдань дослідження. Для досягнення поставлених завдань були використані різні методи дослідження, а саме:

Перекладацький аналіз - це активний процес глибшого розуміння тексту, визначення його комунікативних завдань і стратегій перекладу. У дослідженні використано перекладацький аналіз для виявлення способів передачі відмінностей між текстами роману, написаним англійською мовою, та його перекладами українською, а також для дослідження адекватності та еквівалентності цих перекладів.

Методи теоретичного аналізу та синтезу включають вивчення наукових праць, довідкової літератури та методичних посібників. Теоретичною основою дослідження стали праці вітчизняних і зарубіжних лінгвістів, які працюють над теоріями перекладу та стратегіями досягнення адекватного перекладу, зокрема художнього перекладу. Загальнонаукові методи аналізу та синтезу використовувалися для опрацювання наявних знань з обраної теми дослідження в

перекладознавстві та суміжних науках. Аналіз передбачав декомпозицію загального поняття перекладацької трансформації на складові, тобто виділення характерних ознак предмета з метою вивчення його окремо як частини загального поняття. Метод синтезу полягає у вивченні предмета в цілому, тобто об'єднанні окремих складових предмета в одне ціле. Застосування цих методів дослідження забезпечило логічний виклад матеріалу дослідження на основі глибокого аналізу.

У ході дослідження було проведено порівняльний перекладознавчий аналіз, який полягав у порівнянні англійського тексту оригіналу роману "Murder on the Orient Express" та його перекладів українською мовою - роману «Вбивство у Східному експресі». Аналіз надав інформацію про використання різних типів перекладацьких трансформацій та виявив методи досягнення перекладацької адекватності. У перекладах використано різноманітні трансформації, зокрема лексичні: калькування, генералізація, конкретизація та модуляція; лексико-граматичні: додавання, вилучення, антиципація, пояснювальний переклад та компенсація.

Методи класифікації та типологічного аналізу передбачають упорядкування та загальне представлення матеріалу у вигляді класифікацій. У ході дослідження було описано різні підходи до класифікації перекладацьких трансформацій та обрано основну класифікацію, за якою проводилося дослідження. А саме: класифікація В. І. Карабана, який поділяє перекладацькі трансформації на формальні, семантичні та лексичні; класифікація О. О. Селіванової, яка виокремлює формально-семантичні трансформації відповідно до особливостей систем мови оригіналу та мови перекладу, контекстуальні та прагматичні; класифікація В.В. Коптілова який виділяє чотири типи елементарних трансформацій, наголошуючи, що розподіл досить умовний і у великій кількості ситуацій кілька видів трансформацій можуть застосовуватися одночасно. Серед перекладацьких трансформацій науковець виділяє: перестановки; заміни; додавання; опущення. У дипломній роботі аналіз використання перекладацьких трансформацій у романі Агати Крісті «Вбивство у Східному експресі» було здійснено на основі класифікації

В. І. Карабана, а результати проаналізованих перекладацьких трансформацій було обґрунтовано відповідно до обраної класифікації у вигляді гістограм.

Для виявлення відмінностей між англійським оригіналом роману та його українськими перекладами у цьому дослідженні було використано метод зіставного аналізу. Цей метод дозволив виявити подібності та відмінності в порівнюваних парах речень, а також навести конкретні приклади використання перекладацьких трансформацій та подолання міжмовних розбіжностей.

Під час дослідження художнього перекладу роману Агати Крісті «Вбивство у Східному експресі» та його українських перекладів було проаналізовано використання перекладацьких трансформацій із застосуванням загальної стратегії досягнення перекладацької адекватності. За допомогою дедуктивного методу було визначено основні типи перекладацьких трансформацій, до яких вдалися перекладачі.

За допомогою індуктивного методу на основі аналізу конкретного емпіричного матеріалу було зроблено висновок, що перекладацька трансформація є ефективним засобом досягнення високої якості перекладу художніх творів. Це було підтверджено конкретними прикладами використання перекладацьких трансформацій у творах.

У цьому дослідженні для виявлення відмінностей між англійським оригіналом та перекладом роману українською мовою було використано зіставний метод. За допомогою цього методу було знайдено як подібності, так і відмінності між порівнюваними текстами, а також виявлено конкретні приклади перекладацьких трансформацій та подолання міжмовних розбіжностей.

Методом суцільної вибірки було відібрано 100 окремих прикладів перекладацьких трансформацій з п'ятих перших розділів роману. Цей метод створює практичну основу для дослідження шляхом збору та опрацювання фактичного матеріалу дослідження. Шостий розділ роману слугував основним матеріалом для проведення порівняння українських перекладів, у ньому було відібрано 119 трансформацій Н.Хаєцької та 173 трансформації А.Сметюха.

Трансформаційний метод вивчає різні типи трансформацій, зокрема лексичні, лексико-граматичні та граматичні трансформації. При застосуванні цього методу слід враховувати, що основою для класифікації мовних структур є їхня еквівалентність іншим структурам, тобто можливість перетворення однієї структури в іншу (наприклад, структура з позитивним значенням може бути перетворена в структуру з негативним значенням). Трансформаційний аналіз ґрунтується на ідеї, що будь-яка складна синтаксична структура складається з простих структур і що за допомогою послідовних кроків трансформації прості структури можуть бути перетворені на складні. Використання лексичних, граматичних і лексико-граматичних трансформацій необхідне тоді, коли в мові перекладу відсутня певна структура і коли існують розбіжності у використанні відповідних форм і структур. Трансформаційний аналіз використовується в лінгвістичних дослідженнях синтаксису, морфології, словотвору та лексичної семантики.

Лінгвостилістичний аналіз дозволив виявити стилістичні прийоми та емотивну лексику, використані в романі як англійською мовою, так і в його перекладах українською. Ці засоби допомагають виразити образно-естетичний зміст тексту. Лінгвостилістичний аналіз - це стилістичний метод, який дозволяє виявити вербальні та стилістичні особливості роману, що, своєю чергою, сприяє подальшому з'ясуванню смислу та досягненню адекватного перекладу.

Для обробки результатів дослідження використано метод кількісного підрахунку, за допомогою якого підраховано частотність застосування лексичних трансформацій та їхні типи в українському перекладі роману. Цей метод дозволив визначити кількісні показники частотності трансформацій у вихідному та цільовому текстах, виражені у відсотках. У ході дослідження було виявлено 100 окремих прикладів перекладацьких трансформацій у п'яти перших розділах роману та 192 прикладів у шостому розділі.

Підсумовуючи, в даному дослідженні було використано низку методів дослідження, щоб краще вивчити використання перекладацьких трансформацій під час перекладу художньої літератури, за використання як матеріалу дослідження

роману Агати Крісті «Вбивство у Східному експресі» та його українських перекладів.

2.2. Основні етапи дослідження перекладацьких трансформацій у перекладі художнього твору

Першим етапом дослідження стало визначення теоретичної та практичної основи, використовуючи стратегію суцільної вибірки теоретичного матеріалу та підбору перекладацьких перетворень. У курсовій роботі було використано наукові праці таких дослідників, як, В. Карабан, А. Мамрак, О. Селіванова, Я. Рецкер, В. Коптілов, О. Ковтун, А. Головня, І. Струк, О. Журавльова, А. Сітко. Було порівняно оригінальний текст роману Агати Крісті "Murder on the Orient Express" з його українськими перекладами «Вбивство у Східному експресі», здійсненими Н.Хаєцькою та Андрієм Сметюхом, і визначено, які саме зміни зазнав матеріал роману. За допомогою методу суцільної вибірки було також відібрано 100 прикладів застосування перекладацьких перетворень в окремих фрагментах роману Агати Крісті «Вбивство у Східному експресі» та його перекладу українською мовою та 192 прикладів у шостому розділі.

Другий етап дослідження включав формулювання визначень художнього перекладу, еквівалентності, адекватного перекладу, перекладацьких трансформацій та стилістичних засобів шляхом наведення прикладів та використання наукового доробку вітчизняних та зарубіжних вчених було підтверджено ефективність перекладацьких трансформацій та описано їх особливості. За допомогою теоретичного матеріалу було надано визначення основних понять, що виведені у дослідженні.

Художню літературу можна розглядати як результат творчого процесу, що втілює творчі концепції та має високу інформативність. Вони надають читачеві різні види інформації, включно з фактами, почуттями і концепціями. Художня література відображає мовну і національну картину світу, як окремого автора, так і всієї країни, в якій використовується дана мова.

Художній переклад - це форма словесної творчості, яка вимагає передачі тексту, що написаний однією мовою, за допомогою іншої мовної системи. Під час перекладу художніх творів відбувається передача думок і почуттів автора оригіналу (прози або поезії) з використанням іншої мови. Крім передачі змісту, художній переклад передає також естетичні та філософські погляди, які містяться в оригінальному творі.

Адекватний переклад - це точне відтворення єдності змісту і форми вихідного тексту іншою мовою з урахуванням семантичної та прагматичної еквівалентності, без порушення норм. Досконалий переклад - це відтворення особливостей форми або створення функціональних еквівалентів цих особливостей з урахуванням взаємозв'язку між змістом і формою вихідного тексту.

Переклад - це складний процес, який можна оцінювати з різних позицій. Тому для оцінки якості перекладу потрібна певна система. Ю.Найда запропонував поділяти переклад на формальну та динамічну еквівалентність. Формальна еквівалентність означає, що переклад повністю відповідає оригіналу за змістом і формою. Динамічна еквівалентність означає, що переклад створює у читача таке ж враження, як і оригінал, зберігаючи при цьому природність вираження.

Еквівалентність є важливим елементом комунікативної рівноцінності між вихідним і перекладеним текстами, що виконують подібні комунікативні функції в різних культурах. Еквівалентність означає, що сенс вихідного тексту передається в перекладі, включно з афективною, стилістичною, образною та естетичною функціями мовної одиниці. Це поняття ширше, ніж «точність перекладу», яка вимагає збереження тільки «предметного і логічного змісту» вихідного тексту. Норма еквівалентності вимагає максимальної орієнтації на вихідний текст.

Переклад художніх текстів може створити для перекладача труднощі у передачі безеквівалентної лексики, багатозначних слів, аббревіатур, неологізмів, термінів та образної фразеології. Крім того, англійські слова з одним значенням можуть мати кілька українських відповідників, залежно від контексту та сполучення з іншими словами. Також існує значна кількість багатозначних англійських слів, які не мають готових відповідників у цільовій мові. Для досягнення належного

перекладу, перекладач повинен використовувати мовні ресурси та виконувати різноманітні мовні трансформації. Ця проблема є актуальною для різних стилів текстів і викликає значний інтерес серед вчених як вітчизняних, так і зарубіжних.

При перекладі художніх текстів зустрічаються труднощі, пов'язані з передачею слів, що не мають еквівалентів, багатозначних слів, аббревіатур, неологізмів, термінів та образної фразеології. Крім того, одне англійське слово може мати декілька українських відповідників, які залежать від контексту та сполучення з іншими словами. Українська мова не має готових відповідників для багатозначних англійських слів, які становлять значну частину англійської лексики. Для досягнення точного перекладу, перекладач повинен використовувати мовні ресурси та застосовувати різні мовні трансформації. Ця проблема є актуальною для різних стилів текстів та викликає значний інтерес серед вчених в Україні та за її межами.

Третій етап дослідження складався з аналізу різних підходів науковців до класифікації перекладацьких трансформацій. Було обрано класифікацію, яка була використана при дослідженні перекладацьких трансформацій роману Агати Крісті «Вбивство у Східному експресі». Основними методами на завершальному етапі дослідження були класифікаційний та типологічний аналіз, а також лінгвостилістичний аналіз. У своєму дослідженні, Карабан В.І. розподіляє лексичні трансформації на наступні види: конкретизацію значення слів, генералізацію значення слів, додавання слів, вилучення слів, заміну слів однієї частини мови іншими словами з іншої частини мови та перестановку слів. Згідно з О. Селівановою, важко розділити три виміри семіозису як цілісного процесу, оскільки зміна форми часто зумовлює зміну смислу, а модифікація прагматичного впливу також передбачає зміну форми та змісту повідомлення. У зв'язку з цим, перекладацькі трансформації умовно діляться на формальні, формально-змістові, обумовлені специфікою мовних систем оригінального та перекладного текстів, а також контекстуальними та прагматичними.

Український мовознавець та теоретик перекладу В.В. Коптілов виділяє чотири типи елементарних трансформацій, наголошуючи, що розподіл досить умовний і у великій кількості ситуацій кілька видів трансформацій можуть застосовуватися

одночасно. Серед перекладацьких трансформацій науковець виділяє: перестановки; заміни; додавання; опущення. Заміна ділиться на варіанти: заміни форм слова; заміни частин мови; заміни членів речення. Синтаксичні заміни (зміна форми речення, просте на складне, сполучниковий зв'язок на безсполучниковий і так далі). Лексичні заміни (звуження значення, заміна його розширеним варіантом, заміна слідства причиною та навпаки, антонімічний переклад; компенсація. В.В. Коптілов виділяє чотири типи перекладацьких трансформацій: перестановка - зміна порядку мовних елементів у тексті перекладу; заміна - заміна мовних елементів у тексті перекладу еквівалентними елементами іншої мови; додавання - додавання в текст перекладу додаткових мовних елементів, відсутніх у тексті оригіналу; опущення - опущення в тексті перекладу мовних елементів, присутніх у тексті оригіналу. Заміна може бути: лексичною - заміна одного слова іншим словом, близьким за значенням; граматичною - заміна однієї граматичної форми іншою; синтаксичною - заміна одного синтаксичною конструкцією іншою. Лексична заміна може бути: звуженням значення; розширенням значення; заміна слова більш вузьким за значенням словом; заміною слідства причиною; заміною причини слідством; антонімічним перекладом; компенсацією.

На четвертому етапі сформувалась емпірична база дослідження, у якій виокремлені 100 прикладів трансформацій з текстів перекладу, які слугували прикладами для розглянутих у дипломній роботі класифікацій українських науковців.

Для дослідження використання трансформацій у перекладах роману Агати Крісті «Вбивство у Східному експресі» було застосовано кілька методів, зокрема метод суцільної вибірки, порівняльно-перекладознавчий аналіз, трансформаційний метод, метод перекладацького аналізу та метод кількісних підрахунків. У розділі методології дипломної роботи було розглянуто методологію дослідження використання трансформацій у перекладі роману Агати Крісті «Вбивство у Східному експресі». Дослідження включало чотири етапи, які були представлені у вигляді схеми. Також було описано методи дослідження, які використовувалися під час роботи. Серед них: метод теоретичного аналізу та синтезу, який

використовується для вивчення теоретичних основ перекладу; метод класифікаційного та типологічного аналізу, який використовується для класифікації трансформацій; порівняльно-перекладознавчий метод, який використовується для порівняння перекладів з оригінальним текстом; зіставний метод, який використовується для порівняння перекладів з різних мов; індуктивний та дедуктивний методи, які використовуються для виведення загальних закономірностей із конкретних прикладів; трансформаційний метод, який використовується для вивчення структурних змін у перекладі; метод перекладацького аналізу, який використовується для вивчення перекладацьких рішень; метод лінгвостилістичного аналізу, який використовується для вивчення мовних та стилістичних особливостей перекладу; метод кількісних розрахунків, який використовується для підрахунку частоти використання різних трансформацій.

РОЗДІЛ 3

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЛЕКСИЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ У КОНТЕКСТІ ХУДОЖНЬОГО ПЕРЕКЛАДУ

3.1 Специфіка використання лексичних трансформацій при перекладі англомовних художніх творів детективного жанру.

Жанр детективного роману користується великою популярністю у всьому світі. Його характерними особливостями є наявність таких елементів як злочин, слідство, інтрига, підказки слідству, усталені ролі персонажів (злочинців, потерпілих, слідчі, свідки та ін.). Саме така специфіка детективних творів і створює для перекладачів найбільші труднощі. При перекладі необхідно враховувати низку важливих факторів, наприклад підтип детективного роману, адже завдання перекладача та вибір перекладацьких прийомів залежить від жанрового різновиду твору. Наприклад, перекладаючи детектив-триллер першочерговим завданням є передати сюжетну динаміку та напружену атмосферу, тоді як у класичному детективі важливо до кінця зберегти інтригу та відчуття таємничості. У детективному жанрі автори використовують специфічну лексику та фразеологію, прямих відповідників яких може не бути у мові перекладу або ж зображують події роману на тлі самобутньої культури країни з великою кількістю традицій. У таких випадках лексичні трансформації та способи перекладу є незамінним інструментом кожного перекладача. Вдале використання лексичних трансформацій дозволяє з точністю відтворити зміст оригіналу та не порушити стилістичне та емоційне забарвлення тексту перекладу.

3.1.1 Детективний роман як один з найпопулярніших жанрів перекладу англомовної художньої літератури.

Цікавість до Агати Крісті, яка є найбільш популярною англомовною письменницею, продовжує зростати й донині. Її твори перекладено на 103 мови світу та випущено тиражем більше ніж 2 мільярдів примірників. Агата Крісті протягом багатьох років була президентом Британського детективного клубу. За 60

років творчості вона створила 68 романів, більше сотні оповідань і 17 п'єс, що заслужено дає їй титул «королеви детективу». Вже з перших сторінок її книг захоплюють читача. Вони мають невеликий обсяг і написані просто, без складних мовних структур, але не нудні та вимагають інтелектуальних зусиль. Агата Крісті володіла даром, умінням та інтуїцією, що дозволяло їй зацікавлювати своїх читачів своїми історіями. Її неповторний стиль відрізнявся від стилю інших письменників.

Творчість Агати Крісті є класичним прикладом детективного жанру. Її романи зазвичай містять таємницю, яка тримає читача в напрузі до кінця. Центральною темою багатьох її творів є смерть, іноді навіть множинна. Авторка не завжди чітко вказує час подій, тому вони можуть відбуватися протягом одного дня, кількох годин, місяців або навіть не мати часових меж. Місце подій також може бути різним: відкритим (наприклад, селище) або замкненим (маєток, вілла, острів) [89]. Окрім того, у романах Крісті часто зустрічаються певні топоси, наприклад «Вбивство в Месопотамії», «Сумний кипарис», «Смерть на Нілі», «Смерть приходить в кінці», «П'ять поросят» та «Вбивство у Східному експресі», роман який і став предметом даного дослідження.

«Вбивство у Східному експресі» ("Murder on the Orient Express") — детективний роман англійської письменниці Агати Крісті, що вперше вийшов у світ 1 січня 1934 року. Поїзд під назвою «Східний експрес» почав курсувати між Стамбулом і Парижем у 1883 році. У 1929 році потяг потрапив у сніговий замет неподалік від однієї з турецьких станцій. Цей епізод і став основою детектива [89].

За сюжетом роману, знаменитий бельгійський детектив Еркюль Пуаро, який перебував у Стамбулі, мав терміново виїхати до Англії. Але всі місця в поїзді "Східний експрес" були зайняті. На щастя, директор залізничної компанії, мсьє Бук, який був давнім другом Пуаро, сам їздив у цьому поїзді й знайшов для нього місце: *"You are full up to-night, I hear? It is incredible, Monsieur. All the world elects to travel to-night! All the same you must find room for this gentleman here. He is a friend of mine. He can have the No. 16"* [84, с. 3]. Наступного ранку за сніданком Пуаро помітив, що в вагоні зібралися люди з різних країн, які випадково зустрілися в подорожі. Один із пасажирів, американець, на ім'я Ретчетт, запропонував Пуаро стати його охоронцем

за велику суму грошей, оскільки Ретчетту загрожувала небезпека, але Пуаро відмовився: *"My life has been threatened, Mr. Poirot. Now I'm a man who can take pretty good care of himself...«I regret, Monsieur," he said at length, "that I cannot oblige you"* [84, с. 10]. Наступної ночі Пуаро весь час прокидався від криків і стукоту, але потім все стихало. Вранці виявилось, що поїзд через снігову завірюху зупинився десь у Югославії, а містер Ретчетт був знайдений мертвим у своєму купе: *"What has occurred?" he asked. "You may well ask that. First this snow-this stoppage. And now —"* *He paused — and a sort of strangled gasp came from the Wagon Lit conductor. "And now what?" "And now a passenger lies dead in his berth — stabbed"*[84, с. 20]. Крім того, виявилось, що двері купе Ретчетта були замкнені зсередини, а вікно було відчинене. Однак місіс Габбард, літня американка, яка жила в сусідньому купе, сказала, що уночі вона бачила, як повз її купе проходив якийсь чоловік.

Пуаро отримує запит від Мсьє Бука на розслідування цікавої справи, і він погоджується. Спочатку справа здається незвичайною, оскільки на тілі вбитого було виявлено дванадцять ножових поранень, які були завдані правою і лівою рукою. Величезна кількість доказів вказує на людей, які, на перший погляд, не мають жодного відношення до справи. Крім того, алібі пасажирів підтверджують один одного, попри те, що вони зовсім не схожі один на одного.

У детективному романі «Вбивство в Східному експресі» Агата Крісті розповідає історію про викрадення дитини, яка заснована на реальних подіях. Прототипом стала гучна справа про викрадення дитини відомого льотчика Ліндберга. Цей злочин викликав великий резонанс, оскільки багато деталей так і не були повністю розкриті.

У романі Агата Крісті висловлює своє ставлення до злочину, покаравши зловмисника. Злочинець, Кассетті, зміг уникнути покарання з боку влади, але не зміг уникнути "кари згори". Він опинився в замкнутому просторі з людьми, яким заподіяв біль. Кассетті не може просто так покинути поїзд, а значить, він приречений на розправу з боку інших пасажирів.

Виявивши, що вбивцями Ретчетт стали відразу 12 осіб, Пуаро не міг не зацікавитися причинами колективної ненависті такої кількості людей до

незнайомця: *"They were all in it. For so many people connected with the Armstrong case to be travelling by the same train through coincidence was not only unlikely: it was impossible. It must be not chance, but design"* [84, с. 305].

Причиною злочину були дії Кассетті в минулому. Він безкарно вбив дитину, і це стало непоправною травмою для сім'ї Армстронг. Злочинець не поніс ніякого покарання, і це тільки посилило біль і гнів сім'ї. В результаті, постраждали не тільки Армстронги, але і багато їхніх друзів і знайомих.

Авторка підіймає тему правосуддя та самосуду, зауважуючи, що останнє не є ефективним способом розв'язання проблем. Пуаро, як відомий детектив, розуміє це, але він також усвідомлює, що правосуддя не завжди є достатнім результатом для потерпілих. У цьому випадку, люди, які постраждали від Кассетті, вирішили самотійно помститися злочинцю, оскільки закон був не на їх боці.

У процесі розслідування справи, Пуаро приходять до висновку, що пасажирів мали рацію, коли вимагали справедливості за смерть дитини. Проте розкриття злочину - це лише перший крок. Тепер Пуаро повинен зробити важкий вибір: він може повідомити поліцію про правду та виконати свій професійний обов'язок, або залишити злочин не розкритим, дозволивши вбивцям залишитися безкарними. Детектива розривають сумніви: якщо він розкриє істину, всіх пасажирів будуть судити за навмисний груповий злочин, і Ретчетт-Кассетті отримає свою помсту, хоча й посмертно, через покарання 12 гідних людей.

Авторка відкидає концепцію "сліпого" правосуддя, яке вимагає жорстокого покарання для борців за справедливість. Саме тому Пуаро вирішив приховати істину і приписати вбивство вигаданому члену мафіозного клану, зважаючи на те, що це дозволить уникнути кари для невинних людей.

3.1.2 Застосування лексичних трансформацій при перекладі англомовних художніх творів детективного жанру.

Художня складова роману може створити безліч труднощів для перекладача, які виникають у процесі роботи з перекладом. Одним із головних завдань перекладача є досягнення такого ж емоційного ефекту, який мав оригінал, а також відтворення правильних асоціацій у свідомості читача та передача повної інформації, яку містить оригінал. Порівняння оригінального тексту та його перекладів показали, що українські перекладачі Надія Хаєцька та Андрій Сметюх, які працювала над перекладом роману «Вбивство у Східному експресі», використали значну кількість різноманітних лексичних трансформацій.

Перекладацькі лексичні трансформації полягають у зміні лексичних елементів мови оригіналу з метою передачі їх семантичних, стилістичних і прагматичних характеристик у перекладі з урахуванням норм мови перекладу та мовленнєвих традицій культури мови перекладу. Лексичні трансформації застосовуються тоді, коли словникові відповідники слів мови оригіналу не можуть бути використані у перекладі через невідповідність з точки зору значення та контексту. У даному дослідженні розглядаються шість найпоширеніших лексичних трансформацій, які використовуються в практиці перекладу.

У своїх дослідженнях, Карабан В.І. розподіляє лексичні трансформації на наступні види: конкретизацію значення слів, генералізацію значення слів, додавання слів, вилучення слів, заміну слів однієї частини мови іншими словами з іншої частини мови та перестановку слів.

Проаналізуємо використання перекладацьких трансформацій у перекладі роману А. Крісті «Вбивство у Східному Експресі», виконаного Андрієм Сметюхом та Надією Хаєцькою.

У термінології зазначеного вченого, конкретизація значення – це лексична трансформація, внаслідок якої слово (термін) ширшої семантики в оригіналі замінюється словом (терміном) вузької семантики. У даному тексті перекладачі використали лексичну трансформацію - конкретизацію. У оригіналі ми бачимо

загальні слова і поняття, які можуть бути незрозумілими для читача з іншою культурою та навіть мовою. Перекладачі використовують конкретніші слова та вирази, щоб передати більш точний зміст. Наприклад: “*My daughter said it would be the easiest way in the world*” [84]. - «Моя дочка сказала мені, що це найлегша **подорож** у світі» [82]. “*Let us hope you will not be snowed up in the Taurus!*”. “*Сподіваюся, вас не занесе снігом десь у **Таврських горах!***” “*Magnificent, I believe*”[84]. “*Думаю, вона розкішна*” [83]. Отже, бачимо, що цей прийом перекладу часто використовується для перекладу слів із широким або неоднозначним значенням, наприклад: *unit, concern, affair, thing, useful, piece, matter, entity*.

Генералізація значення слова передбачає, що під час перекладу лексичних елементів можуть виникати випадки, коли перекладні відповідники формуються шляхом розширення, а не звуження значення слова англійської мови. Використання цього прийому потребує обережності, оскільки він може призвести до втрати точності інформації, наприклад: “*But at that moment the voice of the **Wagon Lit conductor** spoke from over Poirot’s shoulder — an apologetic, rather breathless voice*” [84]. - «Але в той момент за плечем Пуаро почувся голос **провідника**» [82]. “*Neither in the train to Kirkuk, nor in the **Rest House** at Mosul, nor last night on the train had she slept properly*”[84]. «Ані в поїзді до Кіркука, ані в **кімнаті для відпочинку** в Мосулі, минулої ночі теж їй не вдалося відпочити» [83]. В. Карабан наголошує, що варто застосовувати цей підхід тільки у випадках, коли вживання словникового відповідника слова, що перекладається, може порушити граматичні або стилістичні норми мови перекладу [22, с. 136].

Трансформація додавання передбачає введення лексичних елементів у переклад, яких немає в оригіналі, з метою правильної передачі смислу речення (оригіналу), що перекладається, та/або дотримання мовленнєвих та мовних норм, які існують у культурі мови перекладу. Завдяки особливостям принципу мовленнєвих зусиль, що діє в англійській мові, складні терміни можуть утворюватися зі скорочених розмовних, жаргонних або професійних форм. У зв'язку з цим, при перекладі таких складних слів необхідно вводити додаткові лексичні елементи, що не містяться в їх структурі [22, с. 137], як-от: “*He **sprang up**, opened it and looked*

out” [84]. «Він **схопився з ліжка, відчинив двері та виглянув**» [82]. “*Nothing presses – I shall remain there as a tourist for a few days*” [84]. «**Я не маю нагальних справ і можу декілька днів погуляти**» [83].

Водночас трансформація вилучення у перекладі має на меті досягнення адекватності, зокрема, відповідності мовним та мовленнєвим нормам перекладу. Це означає, що з тексту перекладу можуть бути вилучені лише плеонастичні або тавтологічні лексичні елементи, які вважаються імпліцитними за нормами мови перекладу. При цьому необхідно виключити лише ті елементи, які дублюються в оригіналі згідно з нормами мови оригіналу або які можуть порушити норми мови перекладу [4]. Наприклад: “*The General’s — **his General’s** — temper had grown worse and worse*” [84]. – «**Роздратування генерала ставало щоразу сильнішим**» [82]. “*Lieutenant Dubosc managed to cast a surreptitious glance at his watch*” [84]. «**Дюбош поглянув на свій годинник**» [83]. “*Two men below her window were talking French*” [84]. «**Під її вікном балакають французькою**» [83].

Під час використання трансформації заміни слова перекладач замінює слово однієї частини мови словом іншої частини мови під час перекладу. Зазвичай перекладачі використовують ті самі частини мови українською. Проте в деяких випадках це неможливо через те, що лексико-граматичні особливості мови оригіналу та мови перекладу різні, або через відмінність мовних норм. У таких ситуаціях перекладачі застосовують трансформацію заміни, де іменники замінюються прикметниками або дієсловами, а прикметники – на дієслова тощо. Наприклад: “*Everything was **deathly quiet***” [84]. «**Панувала мертва тиша**» [82]. “*Their conversation was more animated than **at breakfast***” [84]. «**Розмовляли вони значно жвавіше, ніж уранці**» [83]. Ця трансформація застосовується тоді, коли збереження частиномовної характеристики слова може порушити граматичні норми.

Перестановка/переміщення – трансформація, внаслідок якої змінюється порядок слів у словосполученні або реченні. Причини застосування перестановки полягають у різниці систем англійської та української мов насамперед це відсутність в українській мові жорсткого порядку слів, що притаманно англійській мові. “*Mrs.*

Hubbard was loudest in her lamentations” [84]. «Голосніше за всіх вокала *місіс Габбард*» [82]. “*Arbuthnot was speaking*” [84]. «Говорив полковник *Арбетнот*..» [83].

Відтак, перекладацькі трансформації в українському перекладознавстві класифікуються залежно від критеріїв, таких як тип, сфера застосування та рівень впливу на зміст. Застосування перекладацьких трансформацій мотивується тим, що смисл оригіналу передається за допомогою перекладних відповідників, що мають не тільки різні способи вираження, а й різний відмінний від оригінального набір сем. Саме це і породжує необхідність використання всіляких перекладацьких трансформацій. Подальші дослідження в галузі перекладацьких трансформацій можуть бути спрямовані на вивчення таких питань, як вплив різних типів трансформацій на розуміння оригіналу читачем перекладу, розробку методів для об'єктивної оцінки якості перекладу, враховуючи використання трансформацій тощо.

Складність досягнення еквівалентності у перекладі з англійської мови на українську полягає в тому, що ці мови мають різні лексичні, граматичні та культурні особливості, які можуть впливати на сприйняття та передачу інформації.

У процесі перекладу необхідно враховувати не тільки значення окремих слів, але і їх контекст, ідіоми, культурні реалії та інші мовні особливості. Також важливо враховувати стиль, тон та емоційне забарвлення оригінального тексту, щоб вірно передати його сенс.

Лексичні трансформації грають важливу роль у досягненні еквівалентності у перекладі з англійської мови на українську. Наприклад, заміна слів англійської мови на відповідні українські слова може не завжди бути вірним вибором, оскільки вони можуть мати різні значення та використовуватися в різних контекстах. Тому часто необхідно застосовувати техніки переформулювання, доповнення чи скорочення тексту, щоб передати його зміст більш точно та зрозуміло.

Окрім того, лексичні трансформації можуть включати заміну вживаних слів або фраз на синоніми, або використання еквівалентів культурних реалій або ідіом, які не мають точного відповідника в іншій мові. Розглянемо декілька прикладів як

перекладачі Надія Хаєцька та Андрій Сметюх використовували поєднання різних лексичних трансформацій для досягнення еквівалентності у перекладі роману Агати Крісті «Вбивство у Східному експресі». Наведемо приклади коротких абзаців з роману для розуміння масштабності роботи перекладачів, почнемо з перекладу Надії Хаєцької:

“He found it difficult to go to sleep again at once. For one thing he missed the motion of the train. If it was a station outside, it was curiously quiet. By contrast the noises on the train seemed unusually loud. He could hear Ratchett moving about next door — a click as he pulled down the washbasin, the sound of the tap running, a splashing noise, then another click as the basin shut to again. Footsteps passed up the corridor outside, the shuffling footsteps of someone in bedroom slippers” [84].

«Знову заснути виявилось **проблематично**. По-перше, Пуаро не вистачало руху потяга. Якщо зовні була станція, то вона була на диво тиха. І навпаки, шум потяга здавався незвично голосним. За сусідніми дверима він чув метушню Ретчетта: клацання, коли він висунув рукомийник, звук води з крана, **плюскіт**, ще одне клацання, коли рукомийник знову склався. З коридору почулося чієсь **човгання** у хатніх капцях» [82].

Перекладач вдається до трансформації заміни слів на відповідні українські слова і вирази, наприклад: *“He found it difficult to go to sleep again at once”* – «Знову заснути виявилось проблематично».

Перекладач замінила англійське слово "difficult" на українське «проблемно». У перекладі слово "difficult" має декілька варіантів, а саме "важко, складно, проблематично". У наведеному прикладі перекладач зупинилася на значенні «проблемно», оскільки воно найкраще передає те, що після пробудження Пуаро зіткнувся з проблемою заснути знову.

У другому прикладі: *“The shuffling footsteps of someone in bedroom slippers”* – «З коридору почулося чієсь човгання у хатніх капцях», перекладач замінила використаний авторкою вираз "shuffling footsteps" на український вираз «човгання». Це було зроблено з метою передати його значення конкретніше для українського читача. Прикметник "shuffling" означає «той що шаркає, волочиться, тягнеться».

Перекладачка зупинилася на на терміні «човгання», що є способом ходьби при якому людина волочить ногами, що супроводжується характерним звуком - шарканням. Таким чином перекладачка використала доречний термін і зберегла намір авторки розповісти читачеві, що кроки людини в коридорі були важкими і повільними. Схожими прикладами є переклаи англійських словосполучень : "A splashing noise" та "moving about". "A splashing noise" перекладачка замінила на українське слово «плюскіт». Іменник "splashing" означає «розбризування, хлюпання, сплескування». Заміна словосполучення на іменник дозволила передати характер шуму, а саме короткий різкий звук води. Вираз "moving about" має значення «переміщуватися, пересуватися». Замінивши його на іменник «метушня», перекладачка показує, що містер Ретчет не просто пересувався по своєму купе, а метушився, що може бути пов'язано з його тривогою і хвилюванням.

У всіх випадках перекладачка використовує заміну слів і виразів з англійської мови на відповідні українські слова і вирази, щоб забезпечити адекватну передачу значення оригіналу.

Трансформація заміни порядку слів у поданому абзаці зустрічається два рази, і у всіх випадках вона пояснюється бажанням перекладачки досягти природного для українського читача виду речення. У двох прикладах головна інформація знаходиться в середині речення, а саме інформація про місце походження звуків, які чув Пуаро: «За сусідніми дверима він чув метушню Ретчетта», «З коридору почулося чиєсь човгання».

Тепер розглянемо переклад уривку зробленого Андрієм Сметюхом:

*“Hercule Poirot **lay awake** staring at the ceiling. Why was the station outside so silent? His **throat** felt dry. He had forgotten to ask for his **usual bottle of mineral water**. **He looked at his watch again**. Just after a quarter past one. He would ring for the conductor and ask for some **mineral water**. His finger went out to the bell, but he paused as in the stillness he heard a ting. **The man couldn't answer every bell at once**” [84].*

*«Еркюль Пуаро **дивився на стелю**. Чому на станції так тихо? Його **рот** пересох. Він забув замовити **пляшку** мінеральної води. **На годиннику** була **чверть на другу**. Він вирішив покликати провідника та замовити **води**. **Дотягнувшись до***

дзвінка, він зупинився і почув дзенькіт. Пуаро вирішив зачекати зі своїм проханням» [83].

У наведеному уривку перекладач найчастіше використовував лексичну трансформацію вилучення. В.І Карабан зазначає, що перекладач не може довільно вилучати нічого із змісту тексту, що перекладається. Вилучати можна лише ті елементи смислу, що певним чином дублюються в оригіналі за нормами мови оригіналу або передача яких мовою перекладу може порушити норми останньої. У першому реченні оригіналу авторка зазначає, що Пуаро не спав та дивився на стелю : "*Hercule Poirot lay awake staring at the ceiling*". Перекладач вилучив першу частину опису поведінки героя але це не вплинуло на розуміння адже можна провести логічний зв'язок, а саме - якщо Пуаро дився у стелю, то він не спав.

У четвертому реченні авторка зазначає, Пуаро забув замовити пляшку мінеральної води, як він це робить завжди. Тут перекладач вилучив пояснення: "*...his usual bottle of mineral water*" – «... пляшку мінеральної води». У цьому випадку вилучення є недоречним бо втрачається намір авторки показати, що через події, що трапились напередодні, головний герой був настільки заклопотаний, що забув зробити звичну для себе дію.

Подібним є приклад вилучення у п'ятому реченні: "*He looked at his watch again. Just after a quarter past one*" – «На годиннику була чверть на другу». Авторка описує поведінку людини, яка не може заснути, тому продовжує знову і знову дивитись на годинник. Використане перекладачем вилучення у цьому випадку також є недоречним через втрату атмосфери яка є в оригінальному тексті. У сьомому реченні перекладач вилучає прикметник «мінеральна» : "*ask for some mineral water*" – «замовити води». Так як раніше у тексті вже вказувалось що саме забув замовити Пуаро, вилучення тут є доречним.

Також перекладач вирішив використати трансформацію заміни, та замість іменника "throat" який має значення «горло, гортань, горлянка», використати іменник «рот»: "*His throat felt dry*" – «Його рот пересох».

В останньому реченні уривка автор відходить від оригіналу та пояснює намір Пуаро на пряму, замість того, щоб дослівно перекласти речення: "*The man couldn't*

answer every bell at once" – «Пуаро вирішив зачекати зі своїм проханням». Чоловік, про якого йдеться в оригінальному реченні - це провідник, в оригіналі Пуаро подумав, що кондуктор не зможе відповісти на всі дзвінки пасажирів одразу, тому вирішує зачекати. В українському перекладі Андрій Сметюх одразу трактує думки головного героя та пише про їх результат - «Пуаро вирішив зачекати зі своїм проханням».

Однією з найчастіших лексичних трансформацій у перекладі є конкретизація. Це зумовлено розбіжностями у функціональних характеристиках словникових відповідників лексичних елементів оригіналу та традиціях мовлення. Розглянемо яскравий приклад застосування конкретизації у наступному уривку перекладу Надії Хаєцької.

"Ting. ... Ting. ... Ting. ... It sounded again and again. Where was the man? Somebody was getting impatient. Ti-i-i-ing! Whoever it was, was keeping a finger solidly on the push-button. Suddenly with a rush, his footsteps echoing up the aisle, the man came. He knocked at a door not far from Poirot's own. Then came voices — the conductor's, deferential, apologetic; and a woman's, insistent and voluble" [84].

«Дзень... дзень... дзень... Знову й знову. Де ж той **провідник**? Хтось явно втрачав терпіння. Дзень... Хто б то не дзвонив, він **уперто** тримав палець на **гудзику дзвінка**. Раптом почулися квапливі кроки **провідника**, вони луною віддавали у проході. Він постукав у чийсь двері неподалік від Пуаро.

Тоді почулися голоси: шанобливий і примирливий голос провідника та жіночий — наполегливий гомінкий.» [82].

У наступних прикладах перекладач Надія Хаєцька вдається до трансформації конкретизація. У реченні: *"Where was the man?"* використано загальний іменник "man" який має дуже багато значень, зокрема - «людина, особа, чоловік». Перекладачка конкретизує цей іменник до значення «провідник», яке є логічним за контекстом, адже один із пасажирів подавав знаки для персоналу потяга проте на запит ніхто не реагував. Перекладачка використовує ту ж саму конкретизацію в ще одному реченні уривку: *"...his footsteps echoing up the aisle, the man came"*.

Трансформація конкретизація у цьому випадку усуває можливість того, що читач не зрозуміє текст або заплутується у дійових героях .

Також два терміни були конкретизовані у реченні: *"Whoever it was, was keeping a finger solidly on the push-button"*. Прислівник "solidly" українською має переклад - «міцно». Перекладачка конкретизує його до значення «уперто», щоб описати, що пасажир, який тиснув на гудзик дзвінка продовжував це робити, незважаючи на те, що провідник не реагував на його сигнал. Також, іменник "push-button" який має значення «натискна кнопка, кнопка вмикання, клавіша» було конкретизовано до значення «гудзику дзвінка». Вибір такого іменника можна пояснити тим, що перекладачка хотіла зберегти атмосферу часу адже події у романі відбуваються у 1929 році, атмосферу місця, де відбувається конкретна сцена, а саме - потяг, і головне зробити у читача асоціацію зі звуком, який видає цей пристрій. Таким чином Надія Хаєцьська дуже вдало конкретизувала ці терміни та не порушила наміри авторки роману.

Ще одним прикладом конкретизації є переклад прикметника "voluble" який має значення: «балакучий, велемовний, красномовний». Авторка описує голоси, які доносились до Пуаро з одного із купе. Один із цих голосів був жіночий, саме тому перший прикметник який використовує авторка для його опису має прямий переклад "insistent" «наполегливий», а другий прикметник "voluble" перекладачка конкретизує до значення «гомінкий».

В загальному різні перекладачі мають схожий підхід до перекладу одного тексту. Проте іноді, вибір трансформацій може сильно відрізнятись в залежності від стилю перекладача та його наміру. Розглянемо переклад того самого уривку з роману але в перекладі Андрія Сметюха:

«Дзень, дзень, дзень... Це продовжувалося знову й знову. Хто це? Чому він такий нетерпеливий? Дзень... Хто б це не був, він, напевне, тримає палець на кнопці дзвінка. Нарешті в коридорі залунали кроки. Відкрилися двері купе, неподалік від купе Пуаро. Пролунали голоси – чоловічий спокійний, провідника, та жіночий – балакучий та наполегливий» [83].

На відміну від Надії Хаєцької в перекладі якої була велика кількість конкретизації, Андрій Сметюх вдається до вилучення і заміни. Наприклад у реченнях: *"Where was the man? Somebody was getting impatient"*, перекладач вилучає іменник "man" та повністю змінює форму питання на «Хто це?». Наступне речення перекладач також робить питальним замінюючи англійський вираз "getting impatient" на прикметник «нетерпеливий». Звернемо увагу на те, що слова "push-button" та "voluble" були перекладені прямими відповідниками: «кнопці дзвінка» та «балакучий» відповідно.

Приклади взяті з оригінального тексту є лише початком одного з розділів роману, та слугують підведенням до основних подій. При перекладі всього матеріалу перекладачам довелося мати справу з величезною кількістю суто англійських виразів та речень, які Надія Хаєцька та Андрій Сметюх, за допомогою різноманітних лексичних трансформацій і не тільки, вправно адаптували українською мовою. Лише з загального аналізу декількох абзаців розділу роману зрозуміло, що вибір способу перекладу та трансформацій у перекладачів різняться. Перекладач Надія Хаєцька дуже рідко використовує трансформацію вилучення перекладаючи всі речення та вислови, які авторка використала в тексті оригіналу. Таки чином зберігається намір Агати Крісті, а за допомогою влучно підібраних термінів не втрачається загальна атмосфера. Перекладач Андрій Сметюх також дуже вміло користується трансформацією конкретизація але через велику кількість вилучень іноді трапляються розбіжності зі змістом та атмосферою тексту оригіналу.

3.2 Способи перекладу лексичних одиниць для передачі смислового та стилістичного навантаження художнього роману.

3.3.1 Контекстуальна заміна.

Контекстуальна заміна - це така лексична перекладацька трансформація, внаслідок якої перекладним відповідником стає слово або словосполучення, що не є словниковим відповідником і що підібрано із врахуванням контекстуального

значення слова, яке перекладається, його контексту вживання та мовленнєвих норм і традицій мови перекладу [22, с. 287].

Слід зазначити, що не існує точних правил створення контекстуальних заміни, оскільки переклад слів в таких випадках залежить від контексту їхнього вживання. Існують, однак, чотири основних прийоми створення контекстуальних заміни: смислова диференціація, конкретизація та генералізація значення і «антонімічний» переклад (формальна негативація). Цей спосіб є найпоширенішим у перекладах Надії Хаєцької (25%) та Андрія Сметюха (24%).

Розгляне приклади того, як Н. Хаєцька використовує контекстуальну заміну у перекладі:

"They found M. Bouc finishing an omelet " [84]. *«Вони застали мсьє Бука, коли той саме доїдав омлет»* [82]. У даному прикладі слово "to found" яке має пряме значення - «знайти», перекладено дієсловом «застали», ця контекстуальна заміна є дуже вдалою адже цей вираз відповідає традиціям мови перекладу і передає те саме значення, що і в оригінальному тексті. Ще одне дієслово "to finish " яке має значення «закінчувати, завершувати», використано у виразі - "to finish (eating) food". Для українського читача більш звичною є форма - «доїдати».

"Mrs. Armstrong was expecting another baby " [84]. У наступному реченні слова "another" перекладено як «ще одну», що не є словниковим відповідником, але правильно передає значення: *«Місіс Армстронг чекала ще одну дитину»* [82].

"Finally, in a fit of despair the poor girl threw herself from a window and was killed" [84]. *«І, нарешті, у пориві відчаю, бідна дівчина вистрибнула з вікна й померла»* [82]. Словниковим відповідником фрази "to throw oneself from a window" буде «викинутися із вікна». Перекладачка використовує ще одне формулювання, яке є звичним для українського читача - «вистрибнути з вікна». У цьому реченні контекстуальна заміна є вдалою, але її використання не було необхідним.

Словниковим відповідником дієслова "to ask" є «запитати», проте за правилами української мови вираз "to ask a question" буде мати форму - «поставити запитання». *"The question we have now to ask ourselves is this "* [84]. *«Тепер ми повинні поставити собі таке запитання»* [82].

У наступному реченні авторка використовує багатозначне словосполучення "to go on" , серед його значень - «іти далі, піти, продовжувати». *"Poirot went on to relate the joint conclusions of himself and Dr. Constantine "* [84]. З контексту речення зрозуміло, що Пуаро говорив про справу, яку вони розслідують і продовжив розповідь після паузи: *«Пуаро продовжив розповідь про спільні висновки, до яких дійшли вони з доктором Константіном»* [82].

У реченні: *"I knocked at the door, but he called out and said he had made a mistake"* [84], використано словосполучення "to make a mistake" - словниковим відповідником якого буде - «зробити помилку». Перекладачка використовує контекстуальну заміну: *«Я постукав у двері, але він крикнув, що це випадково»* [82]. Така заміна є вдалою адже для українського читача вираз «зробити випадково» має значення - не обумовлений якими-небудь закономірностями, такий, що виник без певних причин.

Використання контекстуальної заміни у наступному реченні призвело до його повної трансформації: *"What were his words exactly?"* [84]. *«Що конкретно він сказав?»* [82]. Прямий переклад запитання, а саме: «Якими були його слова конкретно?» був би невдалим адже таке формулювання звучить неприродно. В той час як поданий перекладачкою варіант відповідає нормам української мови та передає зміст англійського речення.

Ще одним прикладом є переклад речення: *"The train being at a standstill prevented me from dozing off as I usually do"* [84]. *«Зупинка потяга не дала мені задрімати, як зазвичай»* [82]. Словник подає наступні значення словосполучення "to prevent from" - перешкоджати, забороняти, не допускати. Перекладачка використовує дуже доречний український вислів - «не дати заснути (задрімати)».

"It was far down the corridor and she had her back to me " [84]. *«Це було далеко по коридору, а вона стояла спиною до мене»* [82]. Наступне використання контекстуальної заміни пояснюється різницею складових англійської та української мов. Вираз "to have one's back to" - неможливо перекласти дослівно та зберегти значення, саме тому застосування трансформації є необхідним у цьому випадку.

Контекстуальна заміна у реченні: *"Someone might have come along from the ordinary part of the train?"* [84]. пояснюється бажанням перекладачки зробити текст зрозумілим для читача. В уривку, з якого взято речення, герої проводять допит одного із працівників. Так як всі події відбуваються у потягу, то у тексті зустрічається багато пов'язаної із цією темою лексики. Читач знає, що головні герої їдуть у вагонах першого класу або спальних, звичайні вагони або вагони з сидячими місцями також є частиною потяга. Саме про них і йдеться у запитанні: *«Сюди міг хтось прийти з інших вагонів потяга?»* [82].

Тепер розглянемо контекстуальні заміни у переклада А. Сметюха. В порівнянні з Н. Хаєцькою він використовує цей спосіб не так часто.

"For a minute or two Poirot remained lost, in thought" [84]. У цьому реченні авторка використовує словосполучення "to be lost in thought", за визначенням - "If you are lost in thought, you give all your attention to what you are thinking about and do not notice what is going on around you". Дослівно його можна перекласти - «загублений у думках», проте таке формулювання є незвичним для мови перекладу та може викликати непорозуміння. Саме тому перекладач використовує контекстуальну заміну: *«Хвилину чи дві Пуаро перебував у роздумах»* [83].

У наступному реченні перекладач використав контекстуальну заміну для передачі емоцій одного з героїв: *"An expression of utter astonishment appeared on MacQueen's face. Then it darkened"* [84]. *«Вираз обличчя молодика різко змінився. Здивування різко перейшло в похмурість і зневагу»* [83]. Словосполучення "Then it darkened" описує вираз обличчя та емоційний стан, дослівний переклад, а саме - «потім воно потемніло», буде недоречним, тому іменник «похмурість» є влучним, адже передає весь спектр емоцій, які є в оригінальному тексті роману.

У наступному прикладі перекладач використовує контекстуальну заміну для перекладу словосполучення "to be not fit to live", так як дослівний переклад у цьому випадку буде недоречний, то використання словосполучення - «не повинні жити» є найкращим варіантом: *"Such a man wasn't fit to live!"* - *«Такі люди не повинні жити»*.

У перекладі наступного речення також використана контекстуальна заміна: *"I talked for a while to a young English lady who is in the compartment next to mine"* [84]. - *«Я перекинувся декількома слова з молодою леді з Англії, яка розташовується в купе біля мого»* [83]. Вислів "to talk for a while" може бути перекладений на українську дослівно, а саме: «трохи поговорити», проте автор вживає інше формулювання: «перекинутися декількома словами». Це може бути пов'язано з бажанням перекладача передати образ персонажа за допомогою неформального стилю його мовлення.

"Then I fell into conversation with that Englishman, Colonel Arbuthnot—as a matter of fact I think you passed us as we were talking" [84]. *«Потім я поговорив з англійцем, полковником Арбетнотом – доказом цього є те, що ви особисто нас бачили»* [83].

Вираз "to fall into a conversation" також не може бути перекладений на українську дослівно, адже для українського читача словосполучення - «впасти у розмову буде незрозумілим». За визначенням із словника - "If you fall into conversation or a discussion with someone, usually someone you have just met, you start having a conversation or discussion with them". Вибір перекладачем дієслова - «поговорити» є правильним та повністю відповідає тексту оригіналу.

Використання трансформації контекстуальної заміни у наступному реченні призвело до його повної трансформації: *"Had you an affection for your employer, Masterman?"* [84]. *«Ви були з ним у хороших стосунках, Мастерман?»* [83]. За словником, вираз має наступне значення: "to have an affection for - a feeling of liking and caring for someone or something, tender attachment, fondness". Дослівний переклад - «мати прихильність», використовується в українській мові але в даному реченні буде звучати неприродньо. Так як поставлене Пуаро запитання має на меті визначити ставлення підозрюваного до жертви, формулювання «бути у хороших стосунках» повністю передає закладений в нього авторкою роману сенс.

Контекстуальна заміна є важливою технікою перекладу, яка зберігає зміст оригінального тексту, незважаючи на відмінності між мовами. При цьому

перекладачі повинні враховувати контекст, у якому вживаються слова та фрази, а також мовні норми та традиції мови перекладу.

Перекладачі Н. Хаєцька та А. Сметюх використовують контекстну заміну для передачі значення слів і словосполучень, які не мають прямого відповідника в мові перекладу. Перекладач Н. Хаєцька частіше за А. Сметюх використовує контекстну заміну. Це можна пояснити тим, що вона прагне вільнішого та природнішого перекладу для українського читача. У деяких випадках контекстна заміна повністю трансформує речення адже перекладач намагається зберегти зміст оригінального тексту, незважаючи на мовні відмінності.

3.3.2 Описовий переклад.

Другим за частотністю використання є описовий спосіб перекладу. Описовий переклад - це такий прийом перекладу нових лексичних елементів вихідної мови, коли слово, словосполучення, термін чи фразеологізм замінюється в мові перекладу словосполученням або більшим за кількістю компонентів словосполученням, яке адекватно передає зміст цього слова або словосполучення. До описового перекладу висуваються такі вимоги: 1) переклад повинний точно відбивати основний зміст позначеного неологізмом поняття, 2) опис не повинний бути надто докладним, 3) синтаксична структура словосполучення не повинна бути складною. При застосуванні описового перекладу важливо слідкувати за тим, щоб словосполучення в мові перекладу точно і повно передавало всі основні ознаки поняття, позначеного словом оригіналу [22, с. 297].

В оригінальному тексті роману А. Крісті вживає дуже багато прикметників та складних словосполучень для опису персонажів. Найбільше їх можна знайти у другій частині роману, де детектив Еркюль Пуаро проводить розслідування та по черзі викликає всіх пасажирів на допит. Цей спосіб є другим за частотністю використання і застосовується у перекладах Надії Хаєцької (20%) та Андрія Сметюха (20%) однаково. Розглянемо приклади із перекладу Н. Хаєцької, а саме уривок із розділу «Свідчення покоївки-німкені» :

"She did so, folding her hands and waiting placidly till he questioned her. She seemed a placid creature altogether—eminently respectable, perhaps not over-intelligent" [84]. «Вона так і зробила, склавши руки й спокійно чекаючи його запитань. Схоже, то була дуже врівноважена людина, надзвичайно порядна, і, можливо, не надто розумна» [82].

У даному уривку описовий переклад застосовується до двох неологізмів: "placidly" та "eminently respectable". Переклад слова "placidly" як «спокійно чекаючи» є точним і лаконічним та передає основний зміст поняття, а саме «в спокійному, стриманому стані». Синтаксична структура словосполучення не є складною. Переклад слова "eminently respectable" як «надзвичайно порядна» точно передає основні ознаки поняття, позначеного цим словом, а саме «високоморальна, шанована». Синтаксична структура словосполучення не є складною.

Наступний уривок взятий із розділу «Свідчення міс Дебенгем»:

"When Mary Debenham entered the dining-car she confirmed Poirot's previous estimate of her. She was very neatly dressed in a little black suit with a French grey shirt, and the smooth waves of her dark head were neat and unruffled" [84]. «Увійшовши у вагон-ресторан, Мері Дебенгем підтвердила попереднє судження Пуаро про неї. Охайно одягнена в чорний костюм, сіро-зеленувату блузку, із гладкими хвилями темного волосся, акуратно зачесаного й пригладженого» [82].

У всіх цих випадках перекладачка використовує слова і словосполучення, які точно відповідають значенням оригіналу. Вона також уникає надмірної деталізації і складних синтаксичних конструкцій: "very neatly dressed" - «охайно вдягнена», "little black suit" - «чорний костюм», "French grey shirt" - «сіро-зеленувату блузку», "smooth waves of her dark head" - «гладкі хвилі темного волосся», "neat and unruffled" - «акуратно зачесаного й пригладженого».

У наступному уривку із розділу «Свідчення італійця» описується наступний підозрюваний - Антоніо Фоскареллі:

"Antonio Foscarelli came into the dining-car with a swift, cat-like tread. His face beamed. It was a typical Italian face, sunny-looking and swarthy. He spoke French well and fluently with only a slight accent" [84]. «Антоніо Фоскареллі швидким котячим

кроком прийшов у вагон ресторан. Його обличчя сяяло. Це було типове італійське обличчя, сонячне і смагляве. Французькою він говорив добре та плавно, з невеликим акцентом» [82].

Переклад словосполучення "swift, cat-like tread" як «швидкий, котячий крок» точно передає значення вихідного виразу, а також створює яскравий образ у свідомості читача. Це словосполучення можна також перекласти як «схожий на kota», але перекладачка обрала лаконічний варіант.

"His good-natured, childish face beamed with satisfaction as, with a last eloquent gesture, he paused and wiped his forehead with a handkerchief" [84]. «Його добродушне дитяче обличчя сяяло від задоволення, коли він зупинився і красномовно витер чоло хусточкою» [82]. Фраза «добродушне дитяче» використовується для опису зовнішнього вигляду людини. Вона передає такі якості, як простота, наївність і приземленість. У контексті речення цей термін передає, що обличчя людини було веселим, радісним, безтурботним.

Термін «красномовство» використовується для опису жестів і дій. Він свідчить про те, що жест або дія були виразними, емоційними і передавали певний зміст. З контексту цього речення цей термін означає, що коли людина зупиняється і витирає чоло, це є вираженням задоволення та радості.

"But this—this is a different kind of crime. I have the little idea, my friend, that this is a crime very carefully planned and staged. It is a far-sighted, long-headed crime. It is not—how shall I express it?—a Latin crime. It is a crime that shows traces of a cool, resourceful, deliberate brain—I think an Anglo-Saxon brain—" [84].

«Але це інший вид злочину. У мене є думка, мій друже, що це злочин дуже ретельно спланований і зрежисований. Це далекоглядний, витриманий злочин. Це не — як би це висловити — латиноамериканський злочин. За цим злочином стоїть холодний, винахідливий, розважливий розум — я думаю, що англо-саксонський розум» [82].

У даному випадку перекладач обрав такі терміни, оскільки вони відповідають лексичному значенню тексту оригіналу і водночас передають його стилістичні особливості. Наприклад, прислівник "carefully" перекладено як «дуже ретельно»,

щоб підкреслити зусилля, докладені для скоєння злочину. Прикметник "far-sighted" перекладено як «далекоглядний», вказує на те, що злочин планувався наперед. Слово "long-headed" перекладено як «витриманий», що підкреслює, що злочинець діяв без поспіху. Для опису інтелектуальної складової злочинця було обрано словосполучення "cool brain" - «холодний розум », "resourceful brain" - «винахідливий розум» , "deliberate brain" - «розважливий розум».

Описовий переклад використано тому, що при перекладі речення необхідно передати не лише лексичне значення тексту оригіналу, а й стилістичні відтінки. Описовий переклад дозволяє зберегти образність і емоційну насиченість тексту.

Розглянемо уривки з перекладу А.Сметюха. Перекладач дотримується змісту оригіналу і тому в його тексті також велика кількість описового перекладу: *"I've got two dressing-gowns with me—a pink flannel one that's kind of cosy for on board ship, and one my daughter gave me as a present—a kind of local affair in purple silk"* [84]. «У мене є два халати – рожевий фланелевий, зручний для морських подорожей, а інший моя дочка подарувала – з місцевого пурпурового шовку» [83].

Прикметник «рожевий фланелевий» – для позначення англійського словосполучення "pink flannel one". Цей описове словосполучення точно передає колір і матеріал халата.

Пояснення «зручний для морських подорожей» – для перекладу англійського "that's kind of cosy for on board ship", описуючи форму та призначення халату однієї із пасажирок потягу. Продовжуючи, перекладач вказує на колір та матеріал халату "a kind of local affair in purple silk" - «з місцевого пурпурового шовку».

"M. Bouc gave directions to the restaurant attendant, and presently the lady with the yellowish grey bun of hair and the long, mild, sheep-like face was ushered in. She peered short-sightedly at Poirot through her glasses, but was quite calm" [84]. «Мсьє Бук дав розпорядження офіціанту, і жіночка із жовтувато-сірим волоссям і видовженим, вівцеподібним обличчям увійшла до них. Вона скося поглядала на Пуаро крізь окуляри, але вела себе спокійно» [83].

Описові терміни дозволяють точніше передати зовнішність жінки, ніж дослівний переклад. Наприклад, "yellowish grey bun of hair" перекладено як

"жовтувато-сірим волоссям". Описові терміни дозволяють зробити більш образний і виразний переклад, зокрема, "long, mild, sheep-like face" перекладається як «видовженим, вівцеподібним обличчям». Цей переклад не тільки точно відображає зовнішність жінки, але й створює певний образ в уяві читача. Переклад виразу "peered short-sightedly" також є описовим, дієслово to peer" має значення "to look with difficulty or concentration at someone or something", а прислівник "short-sightedly" має два значення: 1) in a way that does not think enough about how an action will affect the future, 2) in a way that shows that a person can only clearly see objects that are close to them. Дослівний переклад у цьому випадку неможливий, тому перекладач використовує описовий метод.

"Her small toad-like face looked even yellower than the day before. She was certainly ugly, and yet, like the toad, she had eyes like jewels, dark and imperious, revealing latent energy and an intellectual force that could be felt at once" [84]. «Її мале, жабоподібне обличчя виглядало світлішим, ніж минулого дня. Вона була некрасивою, неначе ропуха, з очима, як перлини, темними й величними, у яких можна було відчутти приховану енергію та розум, сховані всередині» [83].

Вираз "toad-like face" має негативний відтінок в англійській мові та використовується для опису когось або чогось, не гарного або потворного. Перекладач вибрав українське слово «жабоподібний», яке також має негативний відтінок і відповідає цьому значенню. В англійській мові вислів "eyes like jewels" описує очі, які красиво сяють. Перекладач обрав український вислів «з очима, як перлини», який також має позитивну конотацію і відповідає цьому значенню.

"There was no doubt that he was a fine-looking man seen face to face. He was at least six feet in height, with broad shoulders and slender hips. He was dressed in very well-cut English tweeds and might have been taken for an Englishman had it not been for the length of his moustache and something in the line of the cheekbone" [84]. «Він був чоловіком надзвичайної краси. Шість футів заввишки, широкоплечий, з гарною поставою. Одягнений у вишуканий твідовий костюм англійського крою він більше був схожий на англійця, якби не довжина його вусів та форма вилиць» [83].

Словосполучення "fine-looking man" було перекладено описово: «чоловіком надзвичайної краси». Перекладач використовує словосполучення, яке дає загальне уявлення про привабливу зовнішність чоловіка. Словосполучення "with slender hips" було описано як «з гарною поставою». У ньому перекладач передав образ чоловіка, який має стрункі стегна, що є ознакою гарної постави. У наступному реченні перекладач описував одяг чоловіка та створив образ респектабельної особи з вищої соціальної групи: "very well-cut English tweeds" - «одягнений у вишуканий твідовий костюм англійського крою».

У романі А. Крісті «Вбивство у Східному експресі» для опису зовнішності героїв часто використовується описовий переклад. Це дозволяє читачеві краще зрозуміти їх зовнішність і дає додаткову інформацію про їх особистість та характер. Перекладачі, Н. Хаєцька та А. Сметюх дотримуються змісту оригінального тексту і прагнуть передати лексичне значення тексту і стилістичні відтінки, а спосіб описового перекладу дозволяє зберегти образність і емоційну насиченість тексту.

3.3.3 Переклад неоднозначних слів (вибір варіантного відповідника).

Наступним за частотністю використання є спосіб переклад неоднозначних слів. Неоднозначні слова мають кілька перекладних відповідників у відповідності із кількістю їхніх значень (лексико-семантичних варіантів). Відповідники неоднозначного слова називаються варіантними відповідниками. Під варіантним відповідником розуміється один із можливих варіантів перекладу слова (терміну). Варіативний відповідник передає, як правило, яесь одне значення слова вихідної мови, тобто кожний варіантний відповідник є перекладним еквівалентом якогось одного лексико семантичного варіанта (ЛСВ) багатозначного слова [22, с. 279].

Варіантні відповідники можуть бути зафіксовані в перекладних словниках і тоді вони називаються словниковими варіантними відповідниками. Але перекладачі не завжди мають справу тільки із словниковими варіантними відповідниками - трапляється так, що словники не містять деяких відповідників неоднозначного слова або ж словникові варіантні відповідники певного слова взагалі не зафіксовані в словниках. З точки зору практики перекладу доцільно розрізняти випадки, коли

варіантні відповідники слова подано в словнику та коли вони в словниках відсутні частково або повністю. У першому випадку перекладач вирішує завдання вибору одного адекватного в даному контексті варіантного відповідника слова оригінала з кількох, поданих в словнику. Для цього перекладач повинний точно визначити ЛСВ слова (тобто, в якому значенні вжито дане слово), після чого підібрати належний варіантний відповідник з тих, що наведені в словнику [22, с. 280]. Цей спосіб є третім за частотністю використання у перекладі Надії Хаєцької (15%) він застосовується частіше ніж у перекладі Андрія Сметюха (14%).

Розглянемо перший приклад: "*Suddenly with a rush, his footsteps echoing up the aisle, the man came*" [84]. Надія Хаєцька перекладає "aisle" у цьому реченні як «прохід» : «*Раптом почувлися квапливі кроки провідника, вони луною віддавали у проході*» [82]. Андрій Сметюх зупиняється на значенні «коридор»: «*Нарешті в коридорі залунали кроки*» [83]. З англійської цей термін має наступні значення: 1) a passage between rows of seats in a building such as a church or theatre, an aircraft, or train, 2) a passage between cabinets and shelves of goods in a supermarket or other building, 3) (in a church) a lower part parallel to the nave, choir, or transept, from which it is divided by pillars. Відповідно, кожний з цих ЛСВ має свій перекладний еквівалент, і тому можна говорити, що термін "aisle" має такі варіантні перекладні відповідники: 1) прохід, 2) прохід між стелажми , 3) боковий неф, і загальний - 4) коридор. З контексту нам відомо, що пасажери подорожують першим класом, тому формат їх вагонів купейний. Важливою відмінною особливістю купейного вагона є те, що, на відміну від плацкартних вагонів, в купейному вагоні простір кожного купе ізольовано від загального проходу, що йде через весь вагон, глухою перегородкою з дверцятами. Загальний простір у вагоні доречніше називати проходом, але перекладачі надалі частіше вживають термін коридор, щоб наголосити що цей простір і відокремленим від пасажирських купе.

У наступному прикладі розглянемо приклад багатозначного іменника "passage". В оригінальному тексті роману воно використовується у наступному реченні: "*Why, I can't even wire to cancel my passage*" [84]. Цей термін має багато визначень найпоширенішими з яких є: 1) the action or process of moving forward, 2) a

short piece of writing or music that is part of a larger piece, 3) a journey by sea or air. В українському перекладі Н.Хаєцька та А. Сметюх зупинилися на одному варіанті, а саме: «*I що ж, я навіть не можу зателеграфувати, щоб скасувати бронювання*» [82]. «*I я не можу зв'язатися, щоб відмінити броню*» [83]. Ці слова говорить місіс Габбард, коли дізнається про те, що вночі потяг застряг у сніговому заметі і не може продовжити рух. Місіс Габбард виражає своє невдоволення адже її треба зробити ще одну пересадку, щоб дістатися до дочки, яка на неї чекає. Перекладачі використали третє значення терміну, а саме - "a journey by sea or air", і щоб уникнути плутанини вказали на те, що місіс Габбард заздалегідь забронювала білет на ще один транспортний засіб і тепер навіть не може повернути його.

У наступному реченні авторка пише про роздуми Пуаро про те, хто з пасажирів відсутній у вагоні-ресторані: "*Princess Dragomiroff was missing, and the Hungarian couple. Also Ratchett, his valet, and the German lady's-maid*" [84]. Іменник "valet" вживається для позначення супутника містера Ретчета, за визначенням воно може значення: 1) someone in a hotel who cleans clothes, 2) someone at a hotel or restaurant who puts your car in a parking space for you, 3) the personal male servant of a rich man, especially in the past. Третє визначення є єдиним підходящим варіантом, саме тому перекладачі надалі використовують термін «камердинер»: «*Не вистачало княгині Драгомирової, угорської пари. А також Ретчетта, його камердинера та покоївки-німкені*» [82]. «*Не було княгині Драгомирової, угорської пари, також Ретчетта, його камердинера та німкені-покоївки*» [83].

Наступне речення взяте з діалогу героїв роману, коли вони проводили огляд тіла убитого та висували свої теорії: "*This gives us the hour of the crime. It agrees with my calculations*" [84]. Іменник "calculation" має наступні значення: 1) an opinion that you form about something, or the process of forming an opinion, 2) the process of finding an amount or number using mathematics. Варіантів перекладу на українську існує набагато більше: підрахунок, обчислення, припущення, передбачення, вирахування, калькуляція, прогноз. Перекладач Н. Хаєцька використовує варіант «розрахунок»: «*У нас є час вбивства. Це збігається з моїми розрахунками*» [82]. Таким чином перекладачка звертає увагу на те, що Константін, герой якому належить ця фраза,

проводив математичні розрахунки, щоб визначити час скоєння злочину. Перекладач А. Сметюх використовує варіант «висновок»: *«Це точно вказує час смерті. Він збігається з моїми висновками»* [83]. У такому варіанті перекладу читач сам розуміє, що герой проводив розрахунки з яких і зробив свої висновки.

Варіантні відповідники - це найпоширеніший вид перекладних відповідників, оскільки більшість слів (в тому числі значна кількість термінів) є неоднозначними, отже потребують при перекладі вибору або утворення відповідника лексико-семантичного варіанту слова (терміну).

У наведених прикладах перекладачі Н. Хаєцька та А. Сметюх правильно визначили ЛСВ багатозначних слів та підібрали адекватні варіантні відповідники. У деяких випадках вони зробили різні вибори, які можуть бути пояснені різними підходами до перекладу.

3.3.4 Транскодування.

Не так часто у перекладах зустрічається транскодування. Транскодування - це такий спосіб перекладу, коли звукова та графічна форма слова вихідної мови передається засобами абетки мови перекладу. Розрізняють чотири види транскодування:

1. транскрибування (коли літерами мови перекладу передається звукова форма слова вихідної мови);
2. транслітерування (слово вихідної мови передається по літерах);
3. змішане транскодування (переважне застосування транскрибування із елементами транслітерування);
4. адаптивне транскодування (коли форма слова в вихідній мові дещо адаптується до фонетичної та/або граматичної структури мови перекладу) [22, с. 282].

Різні види транскодування застосовуються при перекладі власних імен та прізвищ, розглянемо декілька прикладів: ім'я головного героя, відомого детектива було перекладено за допомогою транскрибування: *"At the Tokatlian, **Hercule Poirot** asked for a room with bath"* [84]. *«У «Токатліані» Еркюль Пуаро попросив номер з*

окремою ванною кімнатою» [82]. «У готелі **Еркуль Пуаро** замовив номер із ванною» [83]. Перекладачі зупинились саме на такому варіанті адже ім'я має бельгійське походження і містить багато мовчазних букв. Цей спосіб є четвертим за частотністю використання і застосовується у перекладі Надії Хаєцької (14%) більше ніж у перекладі Андрія Сметюха (13%).

Таким способом Н.Хаєцька переклала ім'я наступних героїв роману:

"*Colonel Arbuthnot got up and followed her*" [84]. «**Полковник Арбатнот** піднявся і рушив за нею» [82].

"*Why, certainly. Caroline Martha Hubbard*" [84]. «Ну, звичайно. **Керолайн Марта Габбард**» [82].

А. Сметюх використав транскрибування для перекладу імені товариша Пуаро: "*Lieutenant Dubosc was saying his parting speech*" [84]. «**Лейтенант Дюбош** висловив напутню промову» [83].

Перекладачі також використовували транслітерацію, зокрема Н. Хаєцька використала цей спосіб для перекладу таких імен як:

"*Lieutenant Dubosc managed to cast a surreptitious glance at his watch*" [84]. **Лейтенант Дюбоск** нишком поглянув на годинник. «**Лейтенант Дюбоск** нишком поглянув на годинник» [82].

"*Dr. Constantine screwed up his face thoughtfully*" [84]. «**Доктор Константін** задумливо зморщив обличчя» [82].

"*Hector MacQueen took a moment or two before replying*" [84]. «**Гектор Маквін** відповів не одразу» [82].

"*We are here to investigate the death of Samuel Edward Ratchett—alias Cassetti*" [84]. «**Ми тут зібралися, щоб розслідувати смерть Самюеля Едварда Ретчетта, він же Кассетті**» [82].

А. Сметюх використав транслітерацію для таких імен як:

"*Why, certainly. Caroline Martha Hubbard*" [84]. «Звичайно. **Каролін Марта Хаббард**» [83].

"When *Mary Debenham* entered the dining-car she confirmed Poirot's previous estimate of her" [84]. «Коли *Мері Дебенхем* увійшла у вагон-ресторан, вона повністю підтвердила початкове судження Пуаро про неї» [83].

"*Hector MacQueen* nodded" [84]. «*Гектор МакКвінн* ствердно кивнув» [83].

"If ever a man deserved what he got, *Ratchett—or Cassetti—is the man*" [84]. «Ця людина – *Ретчетт* або *Касетті* – отримала своє» [83].

При транскодуванні, як можна бачити, літерами мови може передаватися вся форма, або більша її частина (в такому випадку говорять про адаптивне транскодування). Іноді застосовується змішане транскодування, коли більша частина транскодованого слова відбиває його звучання в вихідній мові, але разом з тим передаються й деякі елементи його графічної форми. Зокрема, такий підхід Н.Хаєцька використала для перекладу наступного імені: "*There is nothing difficult. Natalia Dragomiroff, 17 Avenue Kléber, Paris*" [84]. «Там нічого складного — *Наталія Драгомірова, Клебер-авеню, 17, Париж*» [82].

А. Сметюх використав змішане транскодування для перекладу наступних імен: "*Certainly I agree,*" said *Dr. Constantine*" [84]. «Абсолютно згоден, – відповів лікар *Константин*» [83].

"*There is nothing difficult. Natalia Dragomiroff, 17 Avenue Kléber, Paris*" [84]. «Тут немає нічого складного. *Наталія Драгомірова, Париж, Авеню Клебер, 17*» [83].

У романі часто зустрічаються власні назви, зокрема назви міст, вулиць та адреси. Транскодування є одним із найпопулярніших і доцільних при перекладі таких термінів способом. Розглянемо як Н.Хаєцька переклала наступні речення:

"He was half American, his mother having been a daughter of *W. K. Van der Halt, the Wall Street millionaire*" [84]. «Він був наполовину американець, оскільки його мати була дочкою *В. К. Вандер Голта, мільйонера з Волл-стріт*» [82]. При перекладі назви вулиці було використано змішане транскодування, де переважає застосування транскрибування із елементами транслітерування.

"When was the last stop? *Vincovci* " [84]. «Коли була остання зупинка? — *Вінківці*. » [82]. Назву міста у Хорватії було перекладено за допомогою адаптивного транскодування.

"21 *Friar Street, Clerkenwell.*" [84]. «*Фраєр-стріт 21, Клеркенвелл*» [82]. Повна адреса була перекладена змішаним транскодуванням, де назва вулиці відповідає звуковій формі а назва міста транслітерується.

А. Сметюх у всіх трьох випадках перекладає назву вулиці, міста та адресу за допомогою транскрибування відтворюючи звукові форми:

"He was half American, his mother having been a daughter of W. K. Van der Halt, the *Wall Street* millionaire" [84]. «Він був наполовину американцем, його мати була донькою містера Ван дер Халта – мільйонера з *Уолл-Стріт*» [83].

"When was the last stop? *Vincovci* " [84]. «– Яка була остання зупинка? – *Вінковці*. – О котрій годині це було?» [83].

"21 *Friar Street, Clerkenwell.*" [84]. «– *Клеренвелл, Фрайр стріт, 21*» [83].

У наведених прикладах, перекладачі Н. Хаєцька та А. Сметюх використовували різні підходи транскодування. Н.Хаєцька частіше використовувала транслітерацію, а А. Сметюх - транскрибування. Цей вибір, ймовірно, був обумовлений різними стилістичними уподобаннями перекладачів.

Транскодування є важливим інструментом перекладача, який дозволяє зберегти оригінальну форму слова вихідної мови та забезпечити його правильне розуміння читачем мови перекладу.

3.3.5 Калькування (дослівний переклад).

Калькування (дослівний або буквальний переклад) - це прийом перекладу нових слів, коли відповідником простого чи складного слова вихідної мови в цільовій мові вибирається, як правило, перший за порядком відповідник у словнику. Таким чином, українські відповідники англійських таких термінів утворені шляхом вибору першого словникового відповідника кожного з компонентів. Калькування можна застосовувати тільки тоді, коли утворений таким чином перекладний відповідник не порушує норми вживання і сполучуваності слів в українській мові

[22, с. 286]. Цей спосіб є п'ятим за частотністю використання і застосовується у перекладах Надії Хаєцької (9%) менше ніж у перекладі Андрія Сметюха (10%). Розглянемо приклади перекладу Н. Хаєцької з використанням калькування:

"The door next to them opened and the thin pale manservant stepped out" [84]. «Сусідні двері відчинилися, і з купе вийшов худий блідий дворецький» [82]. У першому випадку перекладачка використала калькування для передачі значення фрази «next to them», відповідником якої є прикметник «сусідні». У другій частині речення перекладачка використала калькування для передачі значення слів «thin» і «pale» для опису дворецького, які в українській мові можуть бути передані як «худий» і «блідий».

Наступне речення Н. Хаєцька повністю перекладає за допомогою дослівного перекладу: *"He knew what it was that had wakened him— a loud groan, almost a cry, somewhere close at hand"* [84]. «Він знав, що саме розбудило його — гучний стогін, майже крик, десь поряд» [82].

Вираз «спільна біда» також є калькою з англійської: *"All were united by a common misfortune"* [84]. «Усіх об'єднала спільна біда» [82]. Дослівний переклад не впливає на розумінні читача, адже такий вираз є досить поширеним в українській мові.

За значенням прикметник "urgent" перекладається як *терміновий, невідкладний*, а "business" - *бізнес, справа*, тому наступний переклад виразу у печенні також є калькою: *"The Italian said that he had urgent business himself in Milan"* [84]. «Італієць сказав, що й у нього невідкладні справи в Мілані» [82].

Подібним чином було перекладено вирази: feverish anxiety - *гарячкової тривоги*, Taurus Express - *Таврський експрес*, pack of useless foreigners - *група непотрібних іноземців*», personal experience of his own - *з власного досвіду*, valuable information - *цінну інформацію*, dead man's carriage - *купе вбитого*.

У реченні *"Only I always thought it was a woman's dressmaker"* [84], перекладачка використовує калькування для перекладу фрази - «жіночий кравець»: «Ну, здається, знайоме, але я завжди думав, що так звати жіночого кравця» [82]. Також надає пояснення: «Натяк на французького модельєра Поля Пуаре» [82], щоб

читач зрозумів жарт заснований на співзвучності імені модельєра та головного героя роману.

А. Сметюх використав калькування для перекладу наступних речень:

"Do you know when Mr. Ratchett received the last **threatening letter**?" [84]. «Ви знаєте, коли Ретчетт одержав останнього листа з погрозами?» [83].

"Like the '**disappearing person**' in the cabinet, it is a trick" [84]. «Як і "зникаюча людина" в шафі, це фокус» [83].

У реченні: "Positively it is the **cold storage** in here!" [84]. «Таке враження, що ми в холодильнику!» [83], вираз "cold storage" має прямий відповідник, а саме холодильник.

"His **rujama jacket**, stained with **rusty patches**, had been unbuttoned and thrown back" [84]. «Його піжама, вкрита іржавими плямами, була розстебнута та відкинута в різні боки» [83]. Прикметник "rusty" - іржавий, покритий іржею, та іменник "patches" - плями, латки, разом утворюють у читача чітке уявлення стану одягу одного з героїв, таке калькування є дуже вдалим адже на пряму передає використаний автором вираз та є зрозумілим для українського читача.

У реченні де Пуаро проводить огляд тіла жертви, перекладач використовує кальку для опису виразу його обличчя: "Finally he straightened himself with a **slight grimace**" [84]. «Згодом він випростався з незначною гримасою» [83].

Закінчивши огляд тіла, Пуаро продовжив обшук кімнати: "He slipped his hand under the pillow and drew out the **automatic pistol** which Ratchett had shown him the day before" [84]. «Він заліз рукою під подушку і дістав звідти автоматичний револьвер, який Ретчетт йому показував днем раніше» [83]. Прикметник "automatic" має значення - автоматичний, самодіючий, а іменник "pistol" може бути перекладений тільки як - револьвер, пістолет.

Ще одним прикладом калькування є вираз «коробки для капелюшків» у реченні: "They all have **hat-boxes**, yes?" [84]. «Вони всі мають при собі коробки для капелюшків?» [83].

Калькування — це поширена техніка перекладу, яка використовується для передачі значення нових слів або виразів з однієї мови на іншу. Проте калькування

може порушувати норми слововживання та відмінювання в мові перекладу, тому його вживання має бути виправданим. У перекладах роману Агати Крісті «Вбивство у Східному експресі» перекладачі Н. Хаєцька та А. Сметюх не дуже активно використовують кальку. Усі розглянуті приклади є дуже вдалими, оскільки перекладачі зберегли інтенції автора та не порушили норми мови перекладу.

3.3.6 Словникові відповідники.

Ще рідше перекладачі вдаються до способу перекладу словникових відповідників. З точки зору практики перекладу всі елементи денотативної системи вихідної мови (лексичні та фразеологічні одиниці) поділяються на дві групи: 1) ті, що вже мають відповідники ("перекладні еквіваленти") в цільовій мові та 2) ті, що (ще) не мають відповідників в цільовій мові. Перші називаються одиницями, що мають перекладні еквіваленти у мові перекладу, а другі - безеквівалентними одиницями [22, с. 279].

Еквівалентні одиниці поділяються на одноквівалентні (тобто, такі, що мають тільки один перекладний відповідник і багатоеквівалентні, тобто такі, що мають два або більше перекладних відповідники. Еквівалентні лексичні та фразеологічні одиниці (не повністю) представлені в перекладних словниках та в текстах (тобто, поки що не зафіксовані в словниках), але існують в мові перекладу як перекладні еквіваленти [22, с. 280]. Цей спосіб є шостим за частотністю використання і застосовується у перекладі Надії Хаєцької (7%) менше ніж у перекладі Андрія Сметюха (8%).

Розглянемо приклади використання словникових відповідників у текстах перекладах роману "Murder on the Orient Express". Основні події роману розгортаються у потязі, тому у тексті часто зустрічаються характерні терміни, наприклад:

"He turned once more to the conductor" [84]. За визначенням "a conductor - a railway official who travels on and is responsible for a train" [88]. У перекладах Н. Хаєцька та А. Сметюх використовують одну форму, а саме - «провідник». *«Бук знову звернувся до провідника»* [82]. *«Так, лише одного немає. – нерішуче відповів*

провідник» [83]. Цей термін є логічним та зрозумілим для українського читача і є перекладним еквівалентом.

Наступним прикладом є термін "luncheon-car - a part of a train in which passengers are served meals" [88]. Перекладачі використовують переклад «вагон-ресторан»: *«Згодом у вагон-ресторан увійшов другий пасажир»* [82]. *«Еркуль Пуаро децю спізнився у вагон-ресторан в обід»* [83].

У реченні "A cold wind came whistling down the platform" [84], використано термін "platform - a long, flat raised structure at a railway station, where people get on and off trains" [88]. У перекладі на українську «платформа - майданчик, поміст на залізничній станції, зупинному пункті», тому вибір еквіваленту є доречним: *«Було дуже зимно, і хоча сама платформа була крита, з вулиці заносило густим снігом»* [82]. *«Було страшенно холодно і, хоч, платформа була під накриттям, сніг падав звідусіль»* [83].

Термін "compartment - one of the separate areas inside a vehicle, especially a train" [88], дуже часто зустрічається у тексті оригіналу. Перекладачі зупинились на еквівалентному значенні «вагон - несамохідна одиниця рухомого складу, якою перевозять вантажі та пасажирів рейковими коліями»: *«Мсьє було б краще піднятися у свій вагон»* [82]. *«Як я вже казав, вагон повністю, абсолютно заповнений»* [83].

Для перекладу терміну "train - a railway engine connected to carriages for carrying people or to wheeled containers for carrying goods" [88], перекладачі використовували два рівнозначні іменники української мови - «потяг» та «поїзд»: *«Ось чому в потягу так накочегарили»* [82]. *«Поїзд відправляється, – сказав провідник»* [83].

У реченні "The conductor returned with a bundle of passports and ticket" [84], термін "ticket" має значення "a small piece of paper or card given to someone, usually to show that they have paid for an event, journey, or activity" [88]. Перекладачі використовують український еквівалент - «квиток»: *«Провідник повернувся з купкою паспортів і квитків, які подав мсьє Буку»* [82]. *«Повернувшись, провідник вагона віддав мсьє Буку усі квитки та паспорти пасажирів»* [83].

Наступним прикладом є іменник "departure": "*She stared at him as she stood poised for departure*". Цей термін має значення "the fact of a person or vehicle, etc. leaving somewhere" [88], в українському перекладі роману зустрічають дві еквівалентні форми «відправлення» і «відправка»: «*Такі повторення притаманні розмовам на платформі перед відправленням потяга*» [82]. «*Розмови на платформі, перед відправкою потяга, завжди в чомусь подібні між собою*» [83].

Перекладні еквіваленти - це лексичні та фразеологічні одиниці вихідної мови, які мають відповідники в цільовій мові. Вони поділяються на одноквівалентні та багатоквівалентні. Еквівалентні одиниці можуть бути представлені в перекладних словниках або в текстах.

У перекладі роману "Murder on the Orient Express" перекладачі Н. Хаєцька та А. Сметюх використовували переважно одноквівалентні перекладні еквіваленти для термінів, пов'язаних з залізничним транспортом. Ці еквіваленти є логічними та зрозумілими для українського читача.

3.3.7 Смысловий розвиток.

Одним із найменш частотних способів перекладу є смысловий розвиток. Найтиповішим прикладом смыслового розвитку є семантичне відношення наслідку, тобто причинно-наслідкове відношення. Смысловий розвиток є таким прийомом контекстуальної заміни, коли в перекладі використовується слово, значення якого є логічним розвитком значення слова, що перекладається. Іноді відхилення в перекладі від "букви" оригіналу необхідно для досягнення адекватності перекладу, оскільки в мовах оригіналу та перекладу можуть діяти різні мовленнєві норми та існувати різні традиції мовлення.

Зрозуміло, користуватися цим прийомом перекладу лексичних елементів необхідно обачно і тільки там, де це доцільно, оскільки значний семантичний розвиток значення слова, що перекладається, може призвести до викривлення змісту оригіналу і порушення адекватності перекладу [22, с. 289].

Розглянемо декілька прикладів смыслового розвитку у перекладі Н.Хаєцької: У реченні: "*That seems to give us the time of the crime very exactly*" [84], використано

словосполучення "to give time" - прямий переклад якого - «дати час». Перекладачка продовжує фразу додавши іменник «скоєння»: *«Здається, це дає нам точний час скоєння злочину»* [82]. Додана частина не викривляє зміст, а лише робить речення більш детальним. Цей спосіб є сьомим за частотністю використання і застосовується у перекладах Надії Хаєцької (6%) та Андрія Сметюха (6%) однаково.

Розглянемо наступний приклад: дієслово "to tap" має багато значень, серед них: 1) draw liquid through the tap or spout of (a cask, barrel, or other container), 2) obtain money or information from (someone), 3) to hit something gently, and often repeatedly, especially making short, sharp noises [88]. Використання третього з наведених значень, а саме «легко стукати», є логічним: *"He tapped thoughtfully on the table for a minute or two* [84]. *«Хвилину чи дві він задумливо стукав пальцями по столу»* [82]. Перекладачка додає деталі, а саме: «стукав пальцями», але не порушує зміст речення.

Схожим прикладом застосування смислового розвитку слугує речення: *"It was at a standstill anyhow and there was a nasty quiet feel in the air"* [84]. *«Потяг стояв, і в повітрі витало неприємне відчуття»* [82]. У перекладі Н.Хаєцька додає дієслово «витати», таке формулювання є логічним адже в українській мові це дієслово має значення - бути відчутним, незримо присутнім де-небудь і використовується для опису процесу перебування відчутного запаху у повітрі. Використання такого способу є виправданим адже прямий переклад буде звучати неприродньо.

У перекладі А.Сметюха присутня невелика кількість прикладів використання смислового розвитку, розглянемо наступні речення:

"He looked at them inquiringly" [84]. *«Він окинув джентльменів запитальним поглядом»* [83]. Перекладач повністю трансформує речення та перекладає словосполучення "to look inquiringly" як «окинув запитальним поглядом».

У наступному реченні: *"Poirot nodded"* [84]. *«Пуаро ствердно кивнув головою»* [83], перекладач продовжує логічну фразу двома словами, а саме «ствердно» та «головою», та робить коротку фразу більш детальною для читача.

Наведені в тексті приклади обґрунтовують застосування смислового розвитку. Перекладачі Н. Хаєцька та А. Сметюх майстерно використали цей прийом, щоб

передати зміст оригінального тексту, зробивши переклад більш природним і зрозумілим для читача.

3.3.8 Антонімічний переклад (формальна негативація).

Найменш частотним способом перекладу є антонімічний переклад. Крайнім випадком такого способу перекладу, як семантичний розвиток, при перекладі слів і словосполучень є так званий "антонімічний" переклад, коли форма слова або словосполучення замінюється на протилежну (позитивна - на негативну і навпаки), а зміст одиниці, що перекладається, залишається в основному подібним. По суті, термін «антонімічний переклад», який зустрічається в перекладознавчій літературі, є неточним, оскільки слово, що перекладається, не замінюється на антонім у мові перекладу, а змінює лише форму на протилежну, тоді як його зміст, значення залишається без особливих змін. Означена трансформація представлена трьома видами: 1) негативація, 2) позитивація 3) анулювання [22, с. 291]. Цей спосіб є восьмим за частотністю використання і застосовується у перекладах Надії Хаєцької (4%) менше ніж у перекладі Андрія Сметюха (5%).

У перекладі Н.Хаєцької антонімічний переклад зустрічається дуже рідко, розглянемо приклади:

У першому реченні була використана позитивація: *"You cannot throw any light upon the tragedy?"* [84]. «*Ви можете пролити світло на трагедію?*» [82]. Запитання з використанням заперечення було перекладено за допомогою ствердження.

У другому прикладі бачимо використання негативації: *"Well, I'm sure I can't tell you"* [84]. «*Не впевнена, не можу вам сказати*» [82]. За правилами англійської граматики в реченні не може бути два заперечення, проте в українській мові такі конструкції є дуже поширені, тому саме такий переклад є найбільш вдалим.

У перекладі А. Сметюха антонімічний переклад зустрічається частіше. Розглянемо приклади використання позитивації:

"You didn't actually see him drink it?" [84]. «*Ви особисто бачили, як він його пив?*» [83]. Запитання з використанням заперечення було перекладено за допомогою ствердження.

Схожим є переклади наступних речень: *"You cannot throw any light upon the tragedy?"* [84]. «*Чи можете ви пролити хоч якесь світло на цю трагедію?*» [83]. Заперечна конструкція *"You cannot throw"* у перекладі стає стверджувальною: «*Чи можете ви пролити*» .

"You heard nothing—nothing unusual during the time, Madame?" [84]. «*Ви чули щось підозріле, мадам?*» [83]. Заперечне слово *"nothing"* у перекладі стає стверджувальним «*щось*». Використання позитивації у наведених прикладах не є виправданим, адже всі речення підлягають прямому перекладу. Проте використаний А. Сметюхом спосіб не впливає на зміст тому його використання є вдалим.

Розглянемо випадки використання негативації:

"As he opened the doors connecting the two coaches, they had all heard it plainly—a bell ringing repeatedly" [84]. «*Після того, як він відкрив двері між вагонами, вони всі його почули досить гучно – звук не припинявся*» [83]. У наведеному реченні слово *"repeatedly - over and over again; constantly"*, яке не несе у собі заперечення було перекладено за допомогою заперечного дієслова «*не припинявся*».

У наступному прикладі: *"I knew him slightly, but his wife, Sonia Armstrong, was my god-daughter"* [84]. «*Я знала його не дуже добре, але його дружина, Соня Армстронг, була моєю похресницею*» [83], прислівник *"slightly to a small degree; not considerably"*, який також не несе у собі заперечення, було перекладено за допомогою заперечення «*не дуже добре*».

У перекладах Н. Хаєцької антоніми зустрічаються дуже рідко. Вона вживає його лише в окремих випадках, коли їй потрібно зберегти сенс речення. У перекладі А. Сметюха антонімічний переклад більш поширений. Він використовує цей спосіб як для перекладу заперечних так не заперечних речень. Тому антонімічний переклад може бути ефективним методом перекладу в деяких випадках, однак використання повинно бути виправданим, щоб уникнути втрати вмісту.

3.3 Порівняльний аналіз варіативного використання способів перекладу лексичних одиниць в українському художньому перекладі.

У третьому розділі цього дослідження здійснено системний аналіз лексичних трансформацій та способів перекладу лексичних одиниць в українському перекладі роману Агати Крісті «Вбивство у Східному Експресі». У даному дослідженні об'єктивно розглядаються можливості використання різних способів перекладу та порівнюються переклади Н. Хаєцької та А. Сметюха. На основі аналізу ступеня відповідності перекладу тексту оригіналу встановлено, що обидва варіанти перекладу роману відповідають високим стандартам якості та відповідають вимогам українського художнього перекладу.. Перекладачі Н. Хаєцька та А. Сметюх продемонстрували точне визначення лексичного значення слів і словосполучень у порівнянні з оригіналом та ефективний підбір відповідних українських еквівалентів. Перекладач Н. Хаєцька часто застосовує такі стратегії перекладу, як використання словникових еквівалентів, калькування, транскодування, щоб якомога точніше передати задум автора. Такі підходи допомагають зберегти лексичне навантаження оригінального тексту та зробити переклад зрозумілим для українського читача. З іншого боку, перекладач А. Сметюх частіше вдається до використання калькування, що впливає на загальне розуміння тексту. Деякі дослівно перекладені з англійської словосполучення виглядають незвично для українського читача та ускладнювати процес сприйняття тексту.

Стилістична точність перекладу лексичних одиниць також є важливою умовою для збереження загального стилю оригіналу. У порівнянні перекладів Н. Хаєцької та А. Сметюха роману "Вбивство у Східному експресі" виявляється помітна різниця в підходах до вибору та застосування перекладацьких стратегій. Перекладач Н. Хаєцька виявляється вірним і точним відтворювачем часової атмосфери та стилю оригіналу. Її основний акцент зосереджений на максимально точній передачі інтенцій авторки та виборі таких українських еквівалентів, щоб зберегти лексичне навантаження оригіналу.

Однією з ключових рис перекладу Н. Хаєцької є використання способу перекладу словникових відповідників, калькування та транскодування. Це дозволяє їй дотримуватися близькості до оригіналу, зберігаючи при цьому природний ритм та структуру тексту. Контекстуальна заміна, описовий переклад і смисловий розвиток допомагають їй ефективно передавати багатоеквівалентні терміни та безеквівалентні словосполучення, що сприяє стилістичній точності та адаптації для українського читача. З іншого боку, перекладач А. Сметюх обирає більш вільний підхід до перекладу, іноді відступаючи від дослівності оригіналу. Використання описового перекладу дозволяє йому передати зміст оригіналу українською мовою не зупиняючись на словникових відповідниках.

Враховуючи вищезазначені варіації у використанні методів перекладу в роботах Н. Хаєцької та А. Сметюха, необхідно звернутися до аналізу впливу цієї варіативності на загальний художній ефект українських перекладів роману "Вбивство у Східному експресі".

Перше, що варто відзначити, це можливість варіативного використання способів перекладу для підсилення художнього ефекту. У перекладі Н. Хаєцької, зокрема, застосування описового перекладу та смислового розвитку сприяє створенню більш насиченого, виразного художнього образу. Такий підхід сприяє збереженню атмосфери та стилю оригіналу, роблячи переклад більш яскравим та емоційно насиченим.

З іншого боку, варіативне використання способів перекладу може призводити до зменшення художнього ефекту. У випадку перекладу А. Сметюха, віддалення від оригіналу призводить до втрати часової атмосфери та сприйняття образів героїв. Мета перекладу є важливим аспектом, який визначає вибір та застосування різних способів перекладу. Переклад може бути націлено на різні цільові аудиторії, такі як професіонали, студенти, широка громадськість або читачі конкретного жанру. В залежності від цього перекладач може вибирати певні стратегії, щоб найефективніше досягти мети перекладу.

Наприклад, якщо мета полягає в збереженні максимальної автентичності оригіналу для професіональної аудиторії, перекладач може надавати перевагу

дослівному перекладу та технікам, які точно передають специфічний термінологічний аспект. З іншого боку, якщо переклад розрахований на широкий читацький загал, перекладач може використовувати більш вільні та адаптивні стратегії з метою забезпечення легкого сприйняття та взаєморозуміння.

Особливості перекладацького стилю також мають значення у контексті різноманітності перекладацьких стратегій. Кожен перекладач має свій унікальний підхід до передачі смислу та стилю оригіналу. Н. Хаєцька відзначається точністю та вірністю оригіналу, що дозволяє зберігати атмосферу твору та інтенцію авторки. Стиль перекладу А. Сметюха відрізняється більшою вільністю та творчістю. Обидва переклади, незважаючи на відмінності, володіють високою якістю та відповідають вимогам художнього перекладу. Вибір між стилістичною точністю, вірністю оригіналу та адаптацією для аудиторії залишається складним завданням для перекладачів, але це різноманіття підходів вносить цікавість та глибину в український переклад даного твору.

ВИСНОВКИ

Відповідно до мети дипломної роботи у даному дослідженні було проаналізовано застосування лексичних трансформацій у перекладі роману Агати Крісті «Вбивство у Східному експресі» українською мовою, зробленого Надією Хаєцькою та Андрієм Сметюхом, та визначити особливостей та доцільність їх використання. Досягнення поставленої мети стало можливим завдяки виконанню поставлених завдань.

1. Було визначено поняття художнього перекладу зарубіжними та вітчизняними науковцями. В. Карабан визначає художній переклад як творчу дію, пов'язану з відтворенням мистецької цінності іншомовного твору на основі його інформаційного та естетичного впливу. О. Селіванова визначає художній переклад як процес створення твору мистецтва на основі майстерного та креативного відтворення естетичної інформації оригіналу в іншій мові. Художній переклад має відтворювати не лише зміст іншомовного твору, а й передавати естетичну цінність та виразність оригіналу, його художній стиль, атмосферу, ритм, інтонацію та інші мовні та культурні особливості. За словами П. Буша, художній переклад є творчим процесом, який вимагає від перекладача не лише знання мови, але й розуміння культурного контексту та літературних традицій країни, мовою якої він перекладає. Він підкреслює, що художній переклад не може бути повністю точним, оскільки між мовами існують різниці, які не завжди можна точно передати.

2. Проаналізувавши класифікації лексичних трансформацій представлені різними дослідниками у курсовій роботі було використано науковий доробок трьох українських науковців. Згідно з твердженнями В. Карабана трансформація не просто перетворює оригінальний текст, а створює новий текст іншою мовою з використанням інших одиниць. Перекладач повинен вміло застосовувати трансформації, щоб забезпечити еквівалентність між оригіналом та перекладом, особливо у випадках, коли прямі відповідники відсутні. У своєму дослідженні, Карабан В.І. розподіляє лексичні трансформації на наступні види: конкретизацію значення слів, генералізацію значення слів, додавання слів, вилучення слів, заміну слів однієї частини мови іншими словами з іншої частини мови та перестановку

слів. Згідно з О. Селівановою, важко розділити три виміри семіозису як цілісного процесу, оскільки зміна форми часто зумовлює зміну смислу, а модифікація прагматичного впливу також передбачає зміну форми та змісту повідомлення. У зв'язку з цим, перекладацькі трансформації умовно діляться на формальні, формально-змістові, обумовлені специфікою мовних систем оригінального та перекладного текстів, а також контекстуальними та прагматичними. Також була розглянута класифікація В.В. Коптілова який виділяє чотири типи елементарних трансформацій, наголошуючи, що розподіл досить умовний і у великій кількості ситуацій кілька видів трансформацій можуть застосовуватися одночасно. Серед перекладацьких трансформацій науковець виділяє: перестановки; заміни; додавання; опущення.

3. На основі теоретичного матеріалу було схарактеризовано природу та функції лексичних трансформацій у процесі художнього перекладу тексту. Лексичні трансформації є одним із видів перекладацьких трансформацій, що застосовуються у процесі художнього перекладу тексту. Їх природа полягає у заміні або перенесенні лексичних одиниць з однієї мови на іншу з метою досягнення кращої адекватності та еквівалентності тексту оригіналу. Основна функція лексичних трансформацій полягає в тому, щоб зберегти смислове навантаження оригінального тексту, адаптувати його до мови перекладу та забезпечити збереження стилістичного характеру тексту. Застосування лексичних трансформацій дозволяє вирішувати ряд завдань у процесі художнього перекладу.

4. Було проведено порівняння оригінального тексту роману Агати Крісті "Murder on the Orient Express", та його українських перекладів здійснених Надією Хаєцькою та Андрієм Сметюхом на основі представленої В. Карабаном класифікації лексичних трансформацій. Аналіз перекладацьких трансформацій у двох перекладах роману Агати Крісті "Murder on the Orient Express" українською мовою показав, що обидва перекладачі використовували широкий спектр трансформацій для забезпечення адекватності та природності перекладу. Надія Хаєцька в основному дотримується принципу еквівалентності, тобто намагається передати зміст оригіналу максимально точно. Для цього вона використовує такі трансформації, як

конкретизація значення слів (66 випадків вживання, що складає 55%), заміну слів однієї частини мови іншими словами з іншої частини мови (24 випадки вживання, що складає 20%), перестановку слів (8 випадків вживання, що складає 6%). Однак у деяких випадках вона робить генералізацію значення слів (4 випадків вживання, що складає 3%), додає слова (11 випадків вживання, що складає 9%) або вилучає слова (6 випадків вживання, що складає 5%). При цьому вона також використовує виноски, щоб пояснити слова чи фрази які були герої говорять французькою мовою. Таким чином перекладач дотримується наміру автора, адже в оригінальному англійському тексті всі іноземні фрази Пуаро, головний герой, який найчастіше вживає французькі слова та фрази, також оформлені у вигляді виносок. В оригінальному тексті роману Пуаро це досить специфічний персонаж, і Надія Хаєцька зберегла його особливість в українському перекладі.

Андрій Сметюх прагне зробити переклад більш природним та доступним для українського читача. Для цього він використовує такі трансформації, як конкретизація значення слів (71 випадок вживання, що складає 41%), генералізацію значення слів (3 випадки вживання, що складає 2%), додавання слів (17 випадків вживання, що складає 9%), вилучення слів (39 випадків вживання, що складає 22%), заміну слів однієї частини мови іншими словами з іншої частини мови (37 випадків вживання, що складає 21%) та перестановку слів (16 випадків вживання, що складає 3%). Андрій Сметюх зробив все можливе, щоб якнайкраще адаптувати англійський текст для українського читача, на відміну від Надії Хаєцької, він не використовує виноски, а перекладає всі французькі фрази одразу. У його перекладі помітною є більша кількість вилучень та замін слів однієї частини мови на іншу, що означає що він використовує творчі прийоми для передачі змісту оригіналу.

На основі аналізу двох перекладів можна зробити висновок, що переклад Надії Хаєцької є більш буквальним і точним, ніж переклад Андрія Сметюха. Хаєцька прагне максимально точно передати зміст оригіналу. Сметюх, з іншого боку, прагне до більш творчого і динамічного перекладу, який буде більш зрозумілим і приємним для читання.

5. Було визначено кількісні показники застосування лексичних трансформацій та сформовано емпіричну базу дослідження, у якій виокремлені 119 трансформацій у перекладі Надії Хаєцької та 173 трансформації у перекладі Андрія Сметюха . Трансформації були розділені відповідно до запропонованої В. Карабаном класифікації на такі типи – конкретизацію значення слів, генералізацію значення слів, додавання слів, вилучення слів, заміну слів однієї частини мови іншими словами з іншої частини мови та перестановку слів.

6. Було проведено дослідження специфіки використання способів перекладу лексичних одиниць для передачі смислового та стилістичного навантаження художнього роману на основі представленої В. Карабаном класифікації. За результатами дослідження найчастотнішим способом перекладу лексичних одиниць є контекстуальна заміна. Контекстуальна заміна є важливою технікою перекладу, яка зберігає зміст оригінального тексту, незважаючи на відмінності між мовами. Перекладач Н.Хаєцька (25%) використовує контекстуальну заміну частіше ніж А. Сметюх (24%), що можна пояснити тим, що вона прагне вільнішого та природнішого перекладу для українського читача. Другим за частотністю способом перекладу є описовий переклад. В оригінальному тексті роману А.Крісті часто описує зовнішність та характерні риси своїх героїв. Прагнучи передати лексичне значення тексту і стилістичні відтінки перекладачі Н.Хаєцька (20%) та А.Сметюх (20%) використовують описовий спосіб перекладу. Третім за частотністю використання є спосіб перекладу неоднозначних слів або вибір варіантного відповідника. Так як більшість слів і термінів є неоднозначними, при перекладі необхідно зробити вибір лексико-семантичного варіанту слова (терміну). У всіх проаналізованих прикладах перекладачі Хаєцька (15%) та А.Сметюх (14%) підібрали адекватні варіантні відповідники. У деяких випадках вони зробили різні вибори, які можуть бути пояснені різними підходами до перекладу. Четвертим за частотністю способом перекладу є транскодування. В оригінальному тексті роману А.Крісті вказує чималу кількість назв вулиць, міст, адрес та іноземних імен різного походження. Перекладачі Н.Хаєцька (14%) та А.Сметюх (13%) майстерно використали різні види транскодування для їх перекладу. П'ятим за частотністю

використання є дослівний спосіб перекладу або калькування. Так як калькування може порушувати норми слововживання та відмінювання в мові перекладу, його вживання було не дуже поширене у текстах перекладу. Всі розглянуті випадки дослівного перекладу Н.Хаєцькою (9%) та А.Сметюхом (10%) є дуже вдалими, оскільки не було порушено інтенції авторки чи норми мови перекладу. Шостим за частотністю використання є спосіб перекладу словникових відповідників. Цей спосіб в основному застосовувався до лексики пов'язаною із залізничним транспортом. Використані Н.Хаєцькою (7%) та А.Сметюхом (8%) еквіваленти є логічними та зрозумілими для українського читача. Сьомим за частотністю використання є смисловий розвиток. Перекладачі Н.Хаєцька (6%) та А.Сметюх (6%) майстерно використали цей прийом, щоб передати зміст оригінального тексту, зробивши переклад більш природним і зрозумілим для читача. Найменш вживаним є спосіб антонімічного перекладу. У перекладах Н.Хаєцької антонімічний переклад зустрічаються дуже рідко (4%). Вона вживає його лише в окремих випадках, коли їй потрібно зберегти сенс речення. У перекладі А. Сметюха антонімічний переклад більш поширений (5%). Він використовує цей спосіб як для перекладу заперечних так не заперечних речень.

7. Було проведено порівняльний аналіз варіативного використання способів перекладу лексичних одиниць в українському художньому перекладі, за результатами якого можна зробити висновок, що обидва переклади мають високу якість і відповідають вимогам українського художнього перекладу. Перекладачі зберегли оригінальний зміст тексту, не порушуючи норм мови перекладу. Основна відмінність між перекладами полягає в тому, що Н.Хаєцька віддає перевагу більш дослівним перекладам, максимально точно відображаючи оригінальний текст, тоді як А.Сметюх віддає перевагу вільнішому перекладу, більш природному та зрозумілому для сучасного українського читача. У дослідженні проаналізовано використання різних способів перекладу лексичних одиниць у перекладі роману Агати Крісті «Вбивство у Східному експресі». Перекладачі Н.Хаєцька та А.Сметюх використовують широкий спектр перекладацьких прийомів, включаючи контекстуальну заміну, описовий переклад, варіативний переклад, транскодування,

калькування, використання словникових відповідників, смисловий розвиток та антонімічний переклад. Результати дослідження показують, що перекладачі прагнуть зберегти первісний зміст тексту, не порушуючи норм української мови. Проте вони використовують різні підходи до перекладу, що призводить до різних стилістичних особливостей перекладів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Наукові праці

1. Актуальні проблеми міжкультурної комунікації, перекладу та порівняльних студій: Збірник матеріалів IV міжнародної науково-практичної конференції / За заг. ред. М.С. Смирнової. – Маріуполь, 2020. – 358 с.
2. Бабак Я.А. Мовні засоби репрезентації художнього простору в сучасній англійській прозі (на матеріалі роману Dymphna Cusack «Say no to death»). Сучасна філологія: тенденції та пріоритети розвитку: міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 21–22 травня 2021 р.). Одеса, 2021. С. 62-65.
3. Бужикова Р., Ковальова А. Доместикація та форенізація під час кіноперекладу. Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 8. Філологічні науки (мовознавство та література). Вип. 11. 2019. С. 3-5.
4. Висоцька Г.В., Мерквіладзе С. Лексико-семантична граматикосинтаксичні засоби досягнення еквівалентності під час перекладу художніх текстів. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. 2020. Вип. 13 (70). Т. 14. С. 82-88.
5. Гаргаєва О.В., Артюшевська Т.Б. Використання перекладацьких трансформацій при перекладі науково-публіцистичних та художніх творів. 7 всеукр. 87 наук.-техн. конф. «Science, innovations and education: problems and prospects» (Токіо, 9-11 лютого 2022 р.). Токіо, Японія, 2022. С. 644-648.
6. Гармаш О. Л. Лінгвосинергетичний аспект розвитку словникового фонду англійської мови : монографія. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2011. – 324 с
7. Головня А.В. Способи передачі культурного компонента порівняння при перекладі художньої прози Редьярда Кіплінга. Нова філологія. Збірник наукових праць. № 45. Запоріжжя: ЗНУ, 2011. С. 180-183.
8. Голубенко Н.І. Когнітивні особливості перекладу художнього тексту. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія». 2019. Вип. 38. С. 134-137.

9. Горбенко Ю.О. Адекватність і еквівалентність перекладу: Визначення понять. Актуальні проблеми науково-промислового комплексу регіонів: II всеукр. наук.-техн. конф. (Рубіжне, 18-25 квітня 2016 р.). Рубіжне: ІХТ СНУ ім. В. Даля, 2016. С. 271-273.
10. Горда В.В. Художній переклад та проблеми адекватності перекладу. Концептуальні проблеми розвитку сучасної гуманітарної та прикладної науки: матеріали V Всеукраїнського науково-практичного симпозиуму (14 травня 2021 р., Івано-Франківськ). Івано-Франківськ: Редакційно-видавничий відділ Університету Короля Данила, 2021. 388 с.
11. Гряпка М.І., Вороніна К.В. Відтворення англійських okazionalizmів українською мовою (на матеріалі твору Дж. Ролінг «Гаррі Поттер і філософський камінь»). In *Statu Nascendi*. Актуальні проблеми перекладознавства: стат. зб. / ХНУ імені В. П. Каразіна. Харків, 2020. С. 55-61.
12. Демченко К.І., Сітко А.В. Відтворення національно-культурних елементів у творах Агати Крісті: праці міжнар. наук.-практичн. конф. (Вінниця, Відень, 24 вересня 2021 р.). Вінниця, Відень, 2021. С. 236-239.
13. Демченко К.І. Збереження національно-культурної специфіки творів Агати Крісті в українських перекладах: матеріали міжнар. наук.-практичн. конф. (Одеса, 23–24 квітня 2021 р.). Одеса, 2021. С. 144 .
14. Дружб'як С., Черниш Л., Винничук С. Особливості відтворення стилістичних засобів у німецько-українському перекладі (на матеріалі оповідань Юдіт Германн). *Іноземна філологія*. 2018. Випуск 131. С. 60-70
15. Дудик П.С. Стилїстика української мови: Навчальний посібник. Київ: Видавничий центр «Академія», 2005. 368.
16. Єрмоленко С.Я., Русанівський В. Літературна мова і художній переклад. *Культура слова*. 2018. №89. С. 66 – 77.
17. Єрмоленко С.Я. Нариси з української словесності: стилїстика та культура мови. Київ: Довіра, 1999. 431 с.
18. Жулавська О.О., Гончаренко Л.Ю. Методи перекладу моделей синестезійних метафор чуттів (на прикладі роману Донни Тартт «Щиголь»).

Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія». 2019. №42. С. 49-54.

19. Журавель Т.В., Хайдарі Н. І., Поняття перекладацьких трансформацій та проблема їх класифікації. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія». 2015. №19. С. 148-150.

20. Зорівчак Р.П. Реалія і переклад (на матеріалі англomовних перекладів української прози). Львів, 1989. 215с.

21. Карабан В.І., Мейс Дж. Переклад з української мови на англійську мову. Вінниця: Нова Книга, 2003. 608 с.

22. Карабан В. І. Теорія і практика перекладу з української мови на англійську. [укр./англ.] : навч. посіб. для ВНЗ. Вінниця : Нова Книга, 2003. 605 с

23. Ковтун О.В. Художній переклад як джерело фразеографії. Нова філологія: зб. наук. пр. Запоріжжя: ЗНУ, 2014. № 63. С. 74 – 82.

24. Козак Т.Б. Особливості художнього перекладу. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». 2015. Серія «Філологічна». Вип. 51. С. 221-223.

25. Коптілов В.В. Теорія і практика перекладу. Київ: Юніверс, 2003. 164 с

26. Коптілов В. Першотвір і переклад (Роздуми і спостереження). К. : Дніпро, 1972. 215 с.

27. Корнієнко А.І., Бугайова А.С. Ідіостиль автора: мовнолітературознавчий аспект. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія». 2016. № 25, том 1. С.36-38

28. Корунець І. Біля витоків українського перекладознавства. Всесвіт. 2008. № 1/2. С. 188–194.

29. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад) : підручник. 5-те вид., виправ. і допов. Вінниця : Нова Книга, 2017. 448 с.

30. Корунець Л. Словник літературознавчих термінів. К., 1988. 276.

31. Красуля А.В., Миклащук В.П. Лексичні та граматичні трансформації у процесі перекладу художніх творів з англійської мови українською (на матеріалі трилогії Сюзанни Коллінз «Голодні Ігри») Нова філологія. 2020. №80. С. 299-305.

32. Крилова Т.В., Шевченко Ю.В. Специфіка відтворення okazіональних порівнянь як елемента ідіостилю Донни Тартт. Закарпатські філологічні студії. 2018. Випуск 3. Том 2. С. 143-149.
33. Кузнецова А.С., Коваленко А.Є. Стилiстичні особливості перекладу англomовної художньої літератури. Нова філологія. 2020. №80. С. 312-318.
34. Кукса Г. М. Історія розвитку та типологія жанру детективу у контексті світової літератури. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка, 2004. С. 150–154.
35. Кухаренко В. А. Інтерпретація тексту. Навчальний посібник для студентів старших курсів факультетів англійської мови. Вінниця : Нова книга, 2004. 272 с.
36. Литвин І. М. Перекладознавство: навчальний посібник. Черкаси : Ю. Чабаненко, 2016 – 218 с.
37. Лобода В.А. Перекладацькі трансформації: дефінітивний характер та проблема класифікації. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. 2019. №43. Том. 4. С. 72-74.
38. Лобода В.А. Перекладацькі трансформації: дефінітивний характер та проблема класифікації. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. 2019. №43. Том. 4. С. 72-74.
39. Лощенова І.Ф. Перекладацькі трансформації як ефективний засіб досягнення адекватності перекладу / І.Ф. Лощенова, В.В. Нікішина. Ніжин, 2014. 324 с.
40. Максимов С.Є. Практичний курс перекладу (англійська та українська мови). Теорія та практика перекладацького аналізу тексту для студентів факультету перекладачів та факультету заочного та вечірнього навчання : Навчальний посібник. Київ : Ленвіт, 2006. 157 с.
41. Мамрак А.В. Вступ до теорії перекладу. Київ: Центр учбової літератури, 2009. 467 с.
42. Мандзюк Б.Р. Функціонування та роль ідіолектів для характеристики персонажів англomовних фільмів та особливості їх перекладу (на матеріалі фільму

«The BFG») Студентський науковий вісник. Актуальні проблеми сучасної іноземної філології. 2017. С. 153-155.

43. Муратова В. Ф. Феномен ідіолекту та проблема його перекладу. Наукові записки [Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя]. Сер. : Філологічні науки – Кн. 3, 2014. С. 119–122.

44. Мінцис Ю.Б., Калиняк О.Б. Перекладацькі трансформації у художніх англomовних творах як засіб досягнення еквівалентності. Філологічні науки: історія, сучасний стан та перспективи дослідження. 2018. С.43-45.

45. Набігуз А., Сітко А. Використання комплексного підходу до художнього перекладу. Фаховий та художній переклад: теорія, методологія, практика: збірник наукових праць. К.: Аграр Медіа Груп, 2019. С. 33-40

46. Науменко Л.П., Гордєєва А.Й. Практичний курс перекладу з англійської мови на українську: навч. посіб. Вінниця: Нова книга, 2011. 136 с.

47. Наливайко Д.С., Денисова Т.Н., Дубініна О.В. Національні варіанти літературної компаративістики. Київ: Видавничий дім «Стилос», 2009. С. 374-385.

48. Остапенко С.А., Горобей А.М. Порівняльний аналіз застосування граматичних трансформацій в процесі перекладу художнього твору. Науковий вісник ДДПУ імені І. Франка. Серія: Філологічні науки (мовознавство). № 15, 2021. С. 131-135

49. Павлик О. Б., Соболев Н.М. Використання стилістичних трансформацій у перекладі рекламних слоганів. Актуальні проблеми філології та перекладознавства: збірник наук. праць. Вип. 17. 2019. С. 78-80.

50. Потапова А.Є. Відтворення стилістичних засобів у перекладі дитячої художньої літератури (на матеріалі українських, німецьких та російських перекладачів творів Дж. К. Ролінг): дис. канд. філологічних наук: 10.02.16. Київ, 2011. 235 с.

51. Приймачок О. Типи лексичних трансформацій у близькоспорідненому художньому перекладі. Лінгвостилістичні студії. 2016. Вип. 4. С. 174-80.

52. Ребрій О.В. Сучасні концепції творчості у перекладі : монографія / О.В.Ребрій. Харків : Харківський національний університет ім. В.Н.Каразіна, 2012. 376с.
53. Рильський М. Мистецтво перекладу. К. : Радянський письменник, 1975. 344 с.
54. Рубан Н.Ф. Художній переклад – діалог між культурами Актуальні проблеми науково-промислового комплексу регіонів: II всеукр. наук.-техн. конф. (Рубіжне, 18-25 квітня 2016 р.). Рубіжне: ІХТ СНУ ім. В. Даля, 2016. С. 283-284.
55. Руциць В.С., Дячук Н. В. Лексичні трансформації у художньому перекладі. *Modern science, practice, society*. 2016. С. 407-409.
56. Саманьего Д.-М. А., Сітко А.В. Синтаксичні особливості перекладу творів художньої літератури. *Методологія та історіографія мовознавства: матеріали наук.-практ. конф. (Слов'янськ, 25-26 жовтня 2018 р.)* Слов'янськ, 2018. С. 87-91.
57. Селіванова О.О. Лінгвістична енциклопедія / О. О. Селіванова. Полтава : Довкілля-К, 2011. 844 с.
58. Селіванова О.О. Проблема диференціації перекладацьких трансформацій. *Нова філологія*. - 2012. - № 50. - С. 201-208.
59. Селіванова О.О. Світ свідомості в мові. Мир сознания в языке. Монографічне видання. Черкаси : Ю. Чабаненко, 2012. 488 с.
60. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми. Полтава : Довкілля-К, 2008. 712с.
61. Стріха М. Український художній переклад: між літературою і націєтворенням (до постановки питання). *Дух і літера*. №11-12. С. 196-204
62. Сіняговська І.Ю. Визначення та класифікація перекладацьких трансформацій у процесі художнього перекладу тексту. *Наукові праці. Філологія. Мовознавство*. 2014. Вип. 209. С. 89-93.
63. Сітко, А.В. (2012). Проблема відтворення граматичної семантики інтерогативів засобами цільової мови (267–274). *Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики* (22). К.: Логос, 2012.

64. Сітко А.В. Використання результатів контрастивних досліджень у перекладознавстві. Наукові записки. Серія : Філологічні науки (мовознавство). Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2013. Вип. 116. С. 199–203.

65. Турчин А.С. Особливості використання стилістичних трансформацій, що застосовуються для перекладу мовних одиниць на означення руху в романах Джоан Роулінг «Гаррі Поттер». Молодь – аграрній науці і виробництву: матеріали всеукр. наук. практ. конф. (Біла Церква, 19 травня 2022 р.). Біла Церква, 2022. С. 97

66. Цапенко Л. В. Лексичні засоби виразності в англомовній детективній розповіді. «Сучасна іноземна філологія: дослідницький потенціал» : матеріали VII Міжнародного наукового Форуму, м. Харків, 26.11.16, Харків, 2016. Ч. II. С. 88–90.

67. Цапенко Л. В. Мовностилістичні засоби виразності у текстах англомовної детективної розповіді. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія» : збірник наукових праць / укладачі : С. В. Ківалов, А. Ф. Крижанівський, М. П. Коваленко та ін. Одеса, 2016. Вип. 21. Т. 2. С. 131–133.

68. Чередниченко О. Про мову і переклад. – К., 2007. – 248 с.

69. Шемуда М.Г. Художній переклад як важливий чинник міжкультурної комунікації. Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. 2013. Книга 1. С. 164-168.

70. Шулік С. Актуальні проблеми художнього перекладу. Перекладацькі інновації: V всеукр. студент. наук.-практ. конф. (Суми, 12-13 березня 2015 р.). Суми: СумДУ, 2015. С. 141-143

71. Яблочнікова В.О., Перекладацька адекватність та еквівалентність. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія». 2019. Вип. 38. С. 177-179

72. Яблочнікова В.О., Перекладацька адекватність та еквівалентність. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія». 2019. Вип. 38. С. 177-179.

73. Bush, P. " Literary Translation." In: M. Baker, ed. Routledge Encyclopedia of Translation Studies, London: Routledge. 1998. 127-130 p.

74. Cherednychenko O.I. Ukrainian translation: from the past up to the present. Linguistic and conceptual world view: zb. nauk. pr. K.: VPTS "Kyiv University", 2004. Issue. 15. P. 8.
75. Katan D. Translating Cultures: An Introduction for Translators? Interpreters and Mediators. Manchester: ST Jerome Publishing. 1999. 271 p.
76. Koptilov V.V. Current issues of Ukrainian Fiction Translation. Kyiv: Vydavnytstvo Kyivskoho universytetu, 1971. 131 p.
77. Lefevere A. Translation, Rewriting and the Manipulation of Literary Fame / A. Lefevere. – London ; New York : Routledge, 1992. 176 p.
78. Newmark P. A textbook of translation. Harlow: Pearson Education Limited. 2008. 292 p.
79. Nida E. A. Toward a science of translating: with special reference to principles and procedures involved in Bible translating. – Brill Archive, 1964. 331 p.
80. Broeck, R., van den. The concept of equivalence in translation theory: Some critical reflections. In J. S. Holmes, J. Lambert, & R. van den Broeck (Eds.), Literature and translation: New perspectives on translation studies. 1978. pp. 49–58.
81. Venuti L. The Scandals of Translation: Towards an Ethics of Difference. London and New York: Routledge. 1998. 210 p.

Джерела ілюстративного матеріалу

82. Крісті А. Вбивство у Східному експресі. Харків: КСД, 2017. 228 с.
83. Крісті А. Вбивство у Східному Експресі. [Електронний ресурс]. Електронна книга "КОМПАС". 2015 Пер. А. Сметюх. URL: <https://ratelib.com/books/22339-vbivstvo-u-shdnomu ekspres>.
84. Christie A. Murder on the orient express. Agatha Christie. Penguin Readers, 2009. –312 p.

Довідкова література

85. Літературознавчий словник-довідник / за ред. Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка. Київ : ВЦ «Академія», 2007. 757 с.

86. Cambridge Dictionary URL : <https://dictionary.cambridge.org/>
87. Collins Dictionary URL : <https://www.collinsdictionary.com/>
88. Longman Dictionary of Contemporary English. URL : <https://www.ldoceonline.com/>

Інтернет-джерела

89. "Murder on the Orient Express review – Kenneth Branagh's starry romp runs out of steam". The Guardian. URL: <https://www.theguardian.com/film/2017/nov/02/on-the-orient-express-review-kenneth-branagh-judi-dench-johnny-depp-agatha-christie>
90. "Review: An All-Star 'Murder on the Orient Express' With Few Surprises (review)". The New York Times. URL: <https://www.nytimes.com/2017/11/08/movies/murder-on-the-orient-express-review-kenneth-branagh.html>
91. «Вбивство у «Східному експресі»» (1974, Murder on the Orient Express) URL: <https://web.archive.org/web/20230129091231/https://srl.com.ua/ua/new/the-story-of-the-murder-and-not-only-in-the-orient-express/>
92. Encyclopedia Britannica. URL: <https://www.britannica.com/biography/Agatha-Christie>
93. Encyclopedia Britannica. URL: <https://www.britannica.com/topic/Hercule-Poirot>
94. Geier, Thom (16 June 2015). "Kenneth Branagh in Talks to Direct Agatha Christie's 'Murder on the Orient Express' (Exclusive)". TheWrap. Los Angeles, California: The Wrap News Inc. Retrieved 11 July 2015. URL: <https://www.thewrap.com/kenneth-branagh-in-talks-to-direct-agatha-christie-murder-on-the-orient-express-exclusive/>
95. Morgan, Janet (1984). Agatha Christie, A Biography. New York City: HarperCollins. URL: <https://archive.org/details/agathachristiebi0000morg>
96. Online etymology dictionary. 2022. URL: <http://sum.in.ua/s/pero>
97. Wagstaff, Vanessa; Poole, Stephen, eds. (2004). Agatha Christie: A Readers Companion. London, England: Aurum Press Ltd. URL: <https://archive.org/details/agathachristiere00wags/page/88/mode/2up>

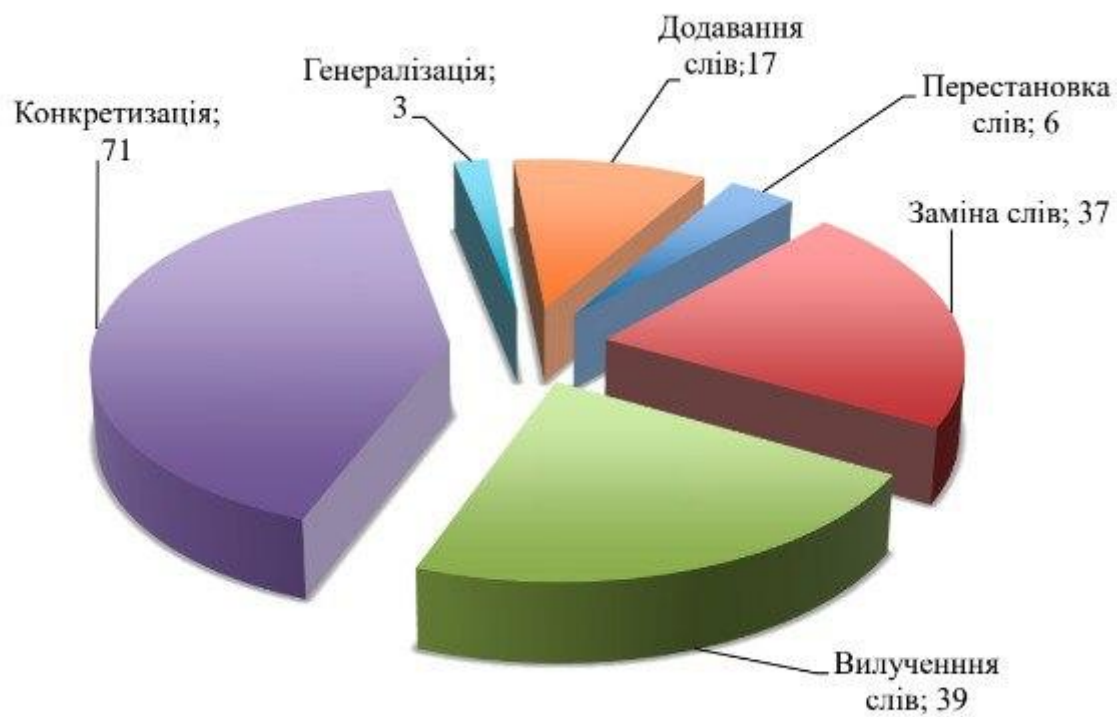
98. Wikipedia: The Free Encyclopedia. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Murder_on_the_Orient_Express
99. Журавльова О.М. Синергетика тексту як основа оцінювання адекватності перекладу. 2011. URL: <http://er.nau.edu.ua/handle/NAU/19794>.
100. Стилїстика сучасної української мови. URL: <https://www.pdau.edu.ua/sites/default/files/node/3848/stylistykasuchukrlitermovy.pdf>
101. Сїтко А.В., Струк І.В. Адекватность і еквівалентність у перекладі мовних особливостей. Sciences of Europe. 2016. URL: <http://er.nau.edu.ua/handle/NAU/24368>

ДОДАТКИ

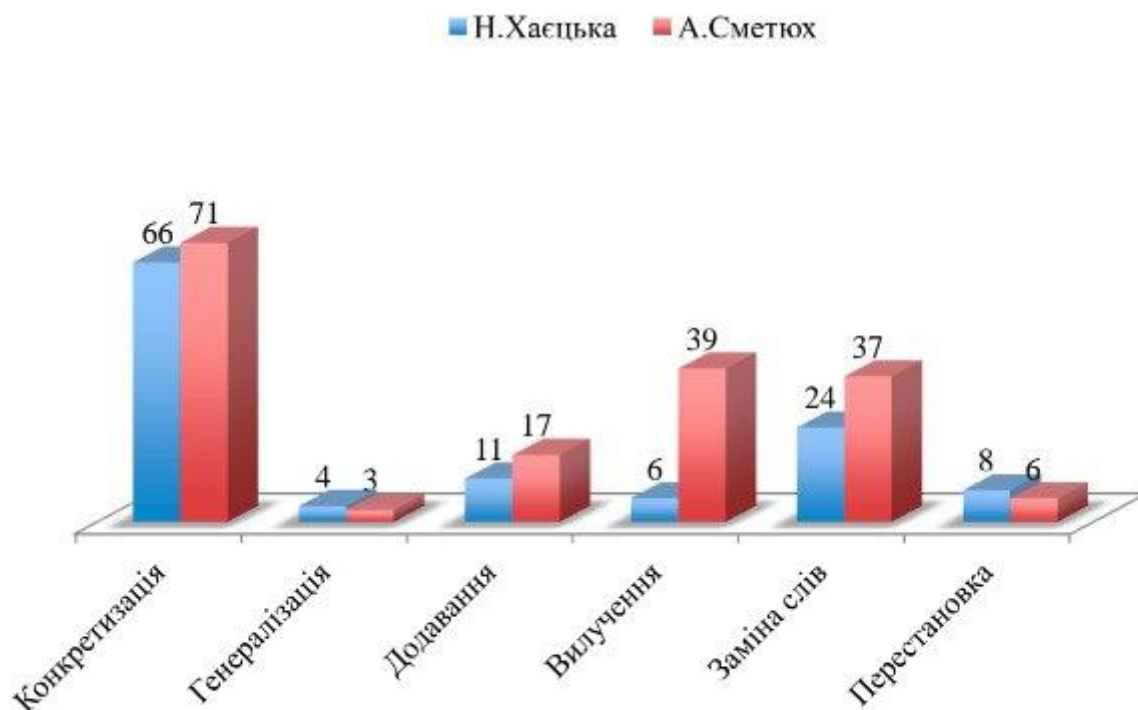
**Лексичні трансформації використані
у перекладі роману виконаному Н. Хасцькою**

**Лексичні трансформації використані
у перекладі роману виконаному А. Сметюхом**

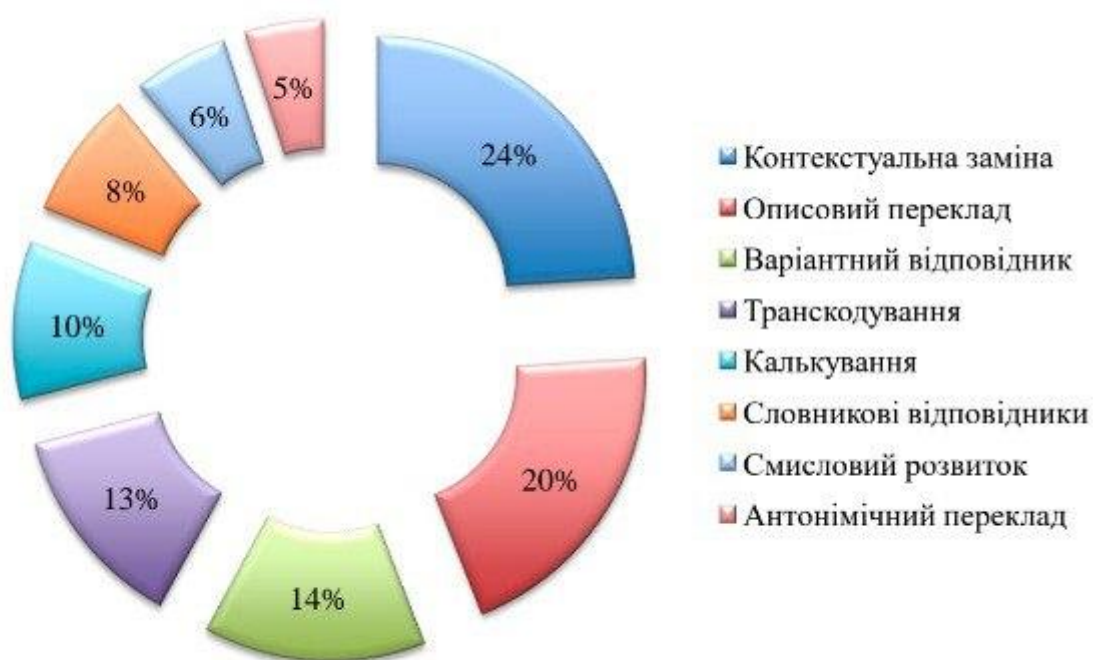
**Графічний аналіз результатів дослідження.
(Порівняльний аналіз використання лексичних трансформацій
у перекладах Н. Хаєцької та А. Сметюха)**

Способи перекладу лексичних одиниць
використані у перекладі роману Н.Хасцькою

**Способи перекладу лексичних одиниць
використані у перекладі роману А.Сметюхом**

Графічний аналіз результатів дослідження
(Порівняльний аналіз використання способів перекладу
лексичних одиниць у перекладах Н.Хасцької та А.Сметюха)

